

סימן פ"ד – דיני שרצים

תוכן הענינים

סימן פ"ד – דיני שרצים הנמצאים במים, בפירות, בקמח

ובגבינה.....ג

סעי' א' – ג': שרצים במים.....ג

הקדמה לחלכות תולעים, וביאור הסוגיא.....ג

המים בעיר ניו יורק.....ח

סעי' ד' – שרץ שפירש מפרי.....ט

בגדר של פירש.....ט

סעי' ה' – מילבי"ן בקמח.....י

השיטות והצדדים.....י

אסור למכור.....יב

סעי' ו' – תולעים במחובר.....יב

כמהים ופטריות, וחוא שריחש, ועוד.....יג

סעי' ח' – י"ב חודש.....יד

יב"ח לייבוש התולעים.....יד

מוחזק ומיעוט המצוי.....טז

סעי' ט' – עבר ובישל.....יט

סיכום הדינים, וענין נטל"פ של זבובים ושרצים.....יט

סעי' י' – מוחזק בתולעים.....כא

בגדר של מוחזק.....כא

סעי' י"א – נאמנות של אשה.....כב

נאמנות הבודק.....כב

סעי' י"ג וי"ד – אמא"ל.....כג

בגדר של ההיתר, ולרסק תותים.....כג

סעי' ט"ז – תולעים בדגים.....כז

סימן פ"ד – דיני שרצים

ביאור הענין.....כז

סעי' י"ז – שרץ שרוף.....כט

אחשביה.....כט

סימן פ"ד – דיני שרצים

סימן פ"ד – דיני שרצים הנמצאים במים, בפירות, בקמח ובגבינה

סעי' א' – ג': שרצים במים

סעי' א': שרצים הגדלים במים שבכלים ושבבורות, שיחין ומערות שאינם נובעים, מותרים אעפ"י שאין להם סנפיר וקשקשת. לפיכך שוחה ושותה מהם, ואינו חושש לשרצים שבהם אם יזדמנו לתוך פיו. (אצל אסור לשאוב צללי ולקטות מהם) (אשכנזי פא"ט וארוך כלל מ"א וכל נז). ואם פירשו ממקום רבית, כגון לאחר הבור או על שפת הכלי מבחוץ, אף על פי שחזרו, אסורים. ומסתמא אין לחוש שמא פירשו. אבל אם לא פירשו אלא על דופן הכלי מבפנים, מותרים.

סעי' ב': הגדלים במים שבחריצין ונעיצים, (פירוס: חרילים, ארוכים וקלרים. נעילים, רחצים כגון אותן שעושים לציצרי לגים, רש"י), שהם מושכים ואינם נובעים, יש אוסרים ויש מתירים.

סעי' ג': המסנן מים, או שאר משקים, והיו בו תולעים או יבחושים או יתושים, אף על פי שחזרו לתוכו, אסורים, שכבר פירשו. לפיכך משקה שדרך ליגדל בו תולעים, וכיוצא בהן, אין לסננו בקסמים וקשים, בלילה, שמא יחזרו ויפלו לתוך הכלי, ויבא לשתות. הגה: אצל מותר לסנן דרך צג או מסננת, שהרי לא יוכלו ליפול דרך סם אל תוך המשקה, וכן מותר לערות המשקים מכלי

אל כלל, הואיל והם תמיד עם המשקה, היינו רצייתיהו (צית יוסף).

הקדמה להלכות תולעים, וביאור הסוגיא

הגמ' מכות ט"ז: מבואר דיש ג' סוגי שרצים; מים, ארץ, ועוף. שרץ המים לוקה ד'; ארץ, כגון נמלה, לוקה ה'; וצרעה לוקה ו'.

הפר"ח [בסוף הסימן] וחכמ"א [ל"ח א'] וקיצשו"ע [מ"ז מ"ה] כ' דהתורה הפליגה בחומרת דברים אלו, כדי שנבדוק ונחפש ונזהר כראוי. ונראה לומר, דאפ' היכא שלא מדובר בשאלה של שרץ דאורייתא אלא דרבנן כגון שהוא מעורב ואינו אלא שאלה של בריה, מ"מ אין להתייחס לזה בקלות, כאיסור דרבנן בעלמא, דהואיל והתורה הפליג בחשיבות הלכות אלו יתר על המידה, ואין בני אדם רגילים אוכלים שרצים כמות שהם באופן שיחייב עליהם מה"ת, ע"כ רצון התורה הוא להחמיר בזה אפ' היכא שמדובר בשאלה של שרץ מדרבנן. וכע"ז מבואר מילקוט מעם לועז [פר' שמיני].

התורה חידשה המושג של טמטום הלב בהל' שרצים, ומכאן הוא נלמד לכל שאר מאכלות אסורות.

אחרי מלחמת עולם השנייה, היה השימוש של DDT נפוץ בגידול כל פירות וירקות, כמונע חרקים, והיה יעיל מאוד. אך, לפני כחמישים שנה גילו שאינו הורג רק חרקים אלא גם בנ"א, ולכן אסרו

סימן פ"ד – דיני שרצים

השימוש בו. ומאז, חזרו החרקים, וחזר הנושא והדיבורים אודות חרקים.

ויש בנ"א הסוברים שזה שאלה חדשה שלא היה מעולם, ועכשיו יש יחידים שמחדשים שאלות שלא היו מימי קדם, כדי לאסור כל פירות וירקות ועוד דברים. והאמת, דמסימן זה מבואר דמזמן הגמ' עד לאחרוני האחרונים זה היה שאלה נפוצה ביותר, ורק חושבים שזה דבר חדש כיון שהיה הפסק של כמה עשרות שנים מחמת השימוש ב-DDT.

והן אמת שמשך כל הדורות היו אלו שלא נזהרו בהלכות אלו כראוי, ואנו רואים בהנו"כ ואחרונים והתשובות שעסקו ללמד זכות על המקילין בזה.

השיבת ציון לבנו של הנוד"ב לימוד זכות על המקילים בהלכות אלו, בטענה שהם 'מתעסק' באכילת הדבר של היתר. ועוד, הוא ספק פס"ר דלא נידח"ל.

והנה, המתעסק בחלבים ובעריות, חייב, 'שכן נהנה'. ולכא' לא שייך לומר כן על תולעים אע"פ שאוכלם, דהא אין לו הנאה מזה.

אמנם, האמרי בינה [בכ"ח ד'] דין בזה, וטען 'שכן נהנה' אינו הסיבה לחייב מתעסק, אלא הוא היכי תמצוי לקשר ולייחס המעשה שעשה אל העושה, ואינו כאילו קרה מאליו. וטען, הואיל וסו"ם אוכלו ונכנס לתוך גופו, ע"כ מתייחס אליו, וא"א להקל מחמת מתעסק.

ועוד טען הגרש"ז טען, דזה דומה להאוכל כריך של טונה, ואינו אוהב טונה, ולכן מתכוון לאכול רק מה שאוהב, והוא מתעסק כלפי הטונה; הא זהו מעשה אכילתו, זהו מהות האוכל.

מביאים מעשה שהגר"י סלנטר שלח מכתב להגרעק"א לשאול מדוע אנו בודקים מאכלים, הא זה מתעסק. והגרעק"א לא ענהו, והגר"ס תמה מדוע לא חזר אליו. ולא הבנתי התימה של הגר"ס, הא הוא היה עניו, והגרעק"א היה גדול הדור ועסק, וא"כ יהיה מובן להגר"ס מדוע לא חזר.

ובנו של רעק"א, ר' שלמה, אמר שרעק"א לא הקיל בטענת הגר"ס, כי ס"ל דמתעסק עדיין אסור [כמש"כ בהל' שבת], והא דלא השיב כן להגר"ס, היינו משום שלא רצה לזלזל בכבודו.

עכ"פ, שיטת רעק"א הוא עוד טענה על השיבת ציון.

החידוש הגדול בסימן שלנו אינו האיסור של תולעים, אלא ההיתר, שיש שרצים המותרים לאכילה.

בכל התורה כולה, אנו משערין כפי הנראה לעיניים, ואי"צ לבדוק ע"י זכויות מגדלת או מיקרוסקופ, כי לא ניתנה תורה למלאכי השרת. וכן פסק האג"מ [ב' קמ"ו]. וכ' החכמ"א והערוה"ש [סי' פ"ג], דה"ה לענין תולעים, רק תולעים הנראים לעיניים אסורים, אבל שאינה נראה לעיניים, אינם אסורים. כגון, בכל נשימה ונשימה יש הרבה חיידקים הנכנסים לגופו של אדם, אין על אלו שם שרצים, הואיל ואינו נראים אלא דרך מיקרוסקופ. וכ"כ ערוה"ש סקל"ו.

אגב, המחזה אליהו [ב' ל"ז] כ' דבדרך כלל זכויות מגדלת אינו מאפשר לראות דבר שאינו ניתן לראות בלי הזכויות, אלא רק מיקל על הראייה לראות מה שהיה רואה גל בלעדו.

סימן פ"ד – דיני שרצים

לשער אלא משעה שהתחיל להיות ניכר, ובשעה כזה אין הביצה או האב והאם ניכרים, וא"כ נדונו כאילו נברא מעצמו.

כלומר, הא דיש היתר על שרצים אלו, ע"כ אינו היתר לכל דבר הנולד במים; הגע בעצמך, חזיר הנולד בתוך המים, וכי מותר הוא.

אמנם, הדברי חיים דן על סוג דג הנולד בהמקווה, ואין לו סנפיר וקשקשת, ודן מה דינו, כיון שנולד בבור מים, ונוטה להקל. החכמ"א [ל"ה ד'] מחמיר רק משום חשש שפירשו, אבל בלא"ה מודה להתיר. הדברי חיים ממשיך ומתיר אף צפרדעים שנולדו בבור מים. ויל"ע, מהו גדר הדברים.

והנה, עד דורו של החזו"א, ועד בכלל [עיי"ש סי' י"ד סק"א] ס"ל דיש תולעים הנולדים יש מאין, וא"כ כל שנולד כך, מותר כשנולד במים. אבל חזיר הנולד מאמו, אסור, משום היוצא מן הטמא טמא. ועפ"ז, אם יתבררו שגם שרץ הנולד במים היה לה אב ואם, היו אוסרים מחמת היוצא מן הטמא. וה"ה לתולעת הנולד בפרי, אם ידוע שהגיע מאב ואם, יאסר.

וכן מבואר בספר הברית, שמביא מדענים שאמרו שכל שרץ נולד מאם ואם, וכ' דאין להאמין להם, ומפריך כל המחקרים שלהם. הרי, אילו האמת היה אתם, היה מורה לאסור.

אמנם, בזמננו כו"ע מודים שאין השרצים באים מעצמם, אלא הם נולדים מביצה שהטילו אמו, ואעפ"כ אין זה סתירה לחז"ל, ואין ההלכה משתנה על זה. והטעם הוא כמו שכתבנו למעלה, וכן

[ע"ע פ"ת סק"ה בשם היעב"ץ] דהמחמיר לבדוק עם זכוכית יחמיר לעצמו ולא להורות לאחרים.]

כ' המחזה אליהו [א' צ"א], דיש לשער ע"י אדם עם עיניים בינוניים, ואי"צ לחוש לדבר הנראה רק למי שיש לו עיניים מיוחדות.

מאידך, בספר בדיקת המזון להרב וייא בשם הגרש"ז ור' אלישיב כ' דיש לשער עם מישחו בעיניים טובות. ולא נראה שהני גדולים חולקים על דברי המחזה אליהו, ומר אמר חדא ומר אחר חדא, ולא פליגי.

כלומר, כוונת שניהם שאין צריך שיהיה נראה לכל, כולל מי שעינו לקויות, אלא אסור כשנראה לאדם עם עיניים בריאים וטובים, ומחזה אליהו קרי לזה 'בינוני', והני רבוותא קרי לזה 'עיניים טובות'.

הא דאנו משערין בעיניים, ולא ע"י אמצעיים שונים, היינו גם לחומרא, כגון אם יש איזה דג שיש לו קשקשים אבל אינם נראים לעיניים רק דרך מיקרוסקופ, אין הדג טהור; כ"כ התפא"י בעדיות.

במשך כל הסימן נראה שיש נפק"מ מתי הפרי התליע. בדורות הקודמים סברו שיש שרצים הנבראים מהזיעה או מהפרי, יש מאין, Spontaneous Generation, אבל עכשיו נתברר שבאמת לכל תולעת יש אב ואם, אלא שהטילו ביצים קטנים מאוד. ואעפ"כ, ההיתר של שרצים הנולדים בתוך הפרי וכדו' עדיין קיימת, ולא אמרי' שיש לאסור מחמת היוצא מן הטמא. וע"כ, הואיל והביצה אינה נראית לעיניים, אין

סימן פ"ד – דיני שרצים

החמיר, וגם, אם מסתכלים עליהם לזמן ארוך יראה שהם זזים, ולכן הסיק להחמיר.

הרב וייא הביא הלישנא בתרא של הגרש"ז להורות כהחזו"א.

במציאות, הסתכלנו על הנקודות על התפוזים לזמן ארוך, ולא ראינו שם דבר זז.

בשם הגר"מ שטרנבוך אומרים שאם לאחר שמצא שרץ ע"י בזוכית יכול לראותו בלי זוכית, זה נחשב נראה לעיניים, והזוכית רק הואיל לרכז עיניו. וכ"ה במציאות [כגון באתרוג], וכן מסתבר.

האחרונים כתבו בענין בדיקת פירות וירקות, כגון חסה לליל הסדר, שיבדוק מי שעניו טובות, ושהוא נאמן, ע"ע חת"ס קל"ב. אמנם, יראת שמים ועינים בריאים אינם מספיקים כשאנו יודע עבור מה הוא בודק, ולכן לא עם הארץ חסיד.

מבואר בשו"ע, ומקורו בגמ', דשרצים הגדלים במים בבורות ושיחים ומערות, אינם שרצי הארץ, ולכן אין בהם איסור תולעים, ואינו דומה לימים ונהרות כיון שאינם זוחלים.

וע' בש"ך שהביא החילוק בין בור לשיח למערה, שזה עגול, וזה רחב, וזה רבוע. הגר"א באהלות כ' דבור היה מיועד לשתייה, שיח לכיבוס, ומערה היה לרחיצת בנ"א.

ע' בש"ך וט"ז מש"כ בענין בל תשקצו, וע' פמ"ג מש"כ דאין כאן מח'.

מבואר ברמ"א דיכול לשחות ושוחה אבל לא בכלי, וכ' הש"ך בסק"ה דה"ה

ביאר המכתב מאליהו [ד' שני'] דהתורה התייחסה רק לדבר הנראה לעיניים, וכיון שהביצה שהטיל האם אינו נראה לעיניים, נחשב כמי שאינו, ועכשיו שנולד השרץ, זה כאילו נולד מעכשיו, ורק עכשיו צריך להתייחס אליו מבחינה הלכתית, ולכן דינו כשרץ הנולד כאן, ואין בו החומר של היוצא מן הטמא.

ועפ"ז, ההיתר של נולד במים שייך רק היכא שלא היה ניכר מקודם מהיכן הגיע.

המחזה אליהו [א' צ"ה] יישב באופ"א קצת, דמבחינה הלכתי אנו יכולים להתעלם מהביצה, ולא אמרי' היוצא מן הטמא, כיון שהביצה הוא כעפר בעלמא, וזה כמאן דליתא, אבל בלא"ה א"א להתעלם ממקורותיו.

הרב בעלסקי כ' דכל שאינו גדל אלא אם הוא בסביבה הנכון, כגון שצריך הזיעה והסרחון כדי לגדול, אי"ז נחשב כנולד מאמו, אלא יש ניתוק ממנה הואיל ולצורך גידולו מוכרח הוא לגורמים חיצוניים.

יל"ע, היכא שיש נקודה הנראה לעיניים, וע"י זוכית וכדו' נראה שהוא שרץ, האם בעינן שהשרץ יהיה נראה לעיניים, או"ד כל שיש ריעותא הניכרת, אסור. ויש הרבה נפק"מ בזה, כגון Scale Insects הנמצאים על תפוזים וכדו'.

השבה"ל [ז' קכ"ב] ס"ל דשייך ע"ז ההיתר של לא ניתנה תורה למלאכי השרת, הואיל ואין השרץ נראה לעיניים.

מאידך, החזו"א, מובא בטעמא דקרא [עמ' תכ"ד], החמיר בזה. בשש"כ [פ"ג קי"ז] מובא שהגרש"ז היה נוטה להקל בזה, כהשבה"ל, ואז אמרו לו שהחזו"א

סימן פ"ד – דיני שרצים

אסור לשאוב ביד, כי חוששין שמא יפרש מהמים בהכלי או היד.

וק', אם חוששין להכי ביד או בכלי, מדוע אין אנו חוששים לזה גם בפיו. ומכאן מוכיח היד יהודה דכל שהוא בתוך פיו נחשב כדרך אכילה, ולא חל עליה איסורים, וכמו שמצינו בבשר חי שאי"צ לחשוש לדם שפירש בעודו לועם. ואמרנו שם דעפי"ז ה"ה דמותר ללעוס כבד חי.

מבואר, דופן הכלי מבפנים אינו נחשב פירש אלא היינו רביתיה, אבל שפת הכלי, וכ"ש דופן הכלי מבחוץ, נחשב פירש, ושרץ הארץ.

יל"ע, כשפירש לדופן הכלי מבפנים, האם מותר רק לשתות המים ואוכל השרץ יחד עם המים, או"ד מותר לאכול גם רק השרץ כמות שהוא, ללקקו מתוך הכלי.

הפמ"ג [מ"ז ד'] מביא פר"ח לאסור, דזה נחשב כאילו פירש לתוך פיו. היד יהודה חולק ע"ז, לשיטתו, דכל שהוא בתוך פיו, נחשב דרך אכילה, ומותר.

החזו"א [י"ד ב'] כ' דגם הפמ"ג והפר"ח יכולים להודות ליסודו של היד יהודה, אלא ס"ל דאינו דרך אכילה אלא כשהוא ביחד עם המים, אבל כשהוא בפנ"ע, אה"נ הוא בתוך הפה, מ"מ אינו מעשה ודרך אכילה ואינו רביתיה, כי אינו עתיד להחזיר להמים, ולכן יש ניתוק בינו לבין המים, ולכן יכול לחול עליו שם איסור.

י"א דגם הפר"ח אינו חולק על היד יהודה, אלא אוסר מחמת בל תשקצו.

הדע"ת בשם המר"ח או"ז מיקל ללקקו מבפנים.

מבואר בסעי' א', ששרצים הגדלים במים שבכלים מותר, אבל של ימים ונחלים אסור. ולענין מים שבחריצים ונעיצים, שמושכים אך אינם נובעים, יש נידון בגמ' אם הם דומים לכלים או לנחלים. ונחלקו הראשונים במסק' הגמ'; שהרמב"ם החמיר והרא"ש היקל. ואלו הן הב' דעות המוזכרות בסעי' ב'.

הש"ך מחמיר כהרמב"ם, והפמ"ג כ' משום ספק דאורייתא לחומרא. מאידך, הפר"ח מיקל בזה. גם להפמ"ג והש"ך, עדיין אינו אסורה בהחלט, ונפק"מ לצרפו לעשות ספ"ם.

בסעי' א' הרמ"א אסר לשאוב מים שבבור עם כלי, ואילו בסעי' ג' התיר לערות כלי מכלי. והק' כל הנו"כ סתירה בין הסעיפים.

הש"ך תי', דאע"פ שבור הוא ככלי, מ"מ עדיין אסור השרץ שבבור כשהוא תוך כלי ממש, דאי"ז רביתיה, משא"כ כשהוא מכלי לכלי. מאידך, הט"ז ס"ל דאין לחלק בהכי, דהא סו"ם חבור יש לו דין כלי, אלא החילוק הוא בין שאיבה לעירוי, דבשאיבה חוששין שמא סירש מחוץ לכלי, ואילו בעירוי אין לחשוש להכי.

ויש הרבה נפק"מ בין הדעות, הן לקולא הן לחומרא. כגון, עירה מבור לכלי [איך שיהיה], להט"ז מותר להש"ך אסור. לשאוב מכלי לכלי, לש"ך מותר לט"ז אסור. הערוה"ש מחמיר כב' הדעות, מספק, וכ"ה בפר"ח ובא"ח. אך החזו"א פ' כהט"ז.

סימן פ"ד – דיני שרצים

אע"פ שאינו רואה שהוא שרץ, נקרא נראה לעינים, ודין שרץ יש לו. מאידך, הגר"י ס"ל דהואיל ולא נראה שהוא שרץ, לא ניתנה תורה למלאכי השרת, ולא היה שום ספר או שום פוסק מזמן מ"ר בחר סיני שחייב לבדוק עם זכוכית כדי לברר מהו הנקודה הקטנה, ולכן הם מותרים.

והאמת, עכשיו שאנו יודעים שהיה יותר גדול ונתקטן ע"י מעשה בנ"א, קשה להבין סברא להקל מטעם שאינו ניכר, הא אינו ניכר מחמת מעשה שעשה. והניחא כשמתחילת ברייתו נראה רק נקודה, בזה נשמעים היטב טענת הגר"י, אבל היכא שידוע שהיה יותר גדול, ועכשיו נתקטן, קשה להבין סברא לומר שאינו חייב לברר אם זו הנקודה שבאה מבע"ח גדול או לו. מלמהד"ד חזיר גדול שחתכו לחתיכות קטנות מאוד, ועכשיו נראה רק נקודות, אך יודע שהוא חלק מחזיר גדול מאוד, האם יש להתיר משום שאינו נראה לעינים. וכטענה זו מובא בספרו של הרב וייא בשם ר' אלישיב והגרש"ז.

וכע"ז מצינו בדרכ"ת [סקמ"ה] דאם בחיים התולעת היה ניכר, וכשמת אינו ניכר, אסור, כי לא שייך ע"ז לא ניתנה תורה למלאכי השרת כיון שידוע תהליך חייו ומותו. ולכא"ו דבריו שייכים גם בענייננו.

ועוד, הרי הבאנו למעלה דעות הסוברים דכשנראה נקודה זה כרואה ריעותא, וממילא חייב לבדוק עם זכוכית. והן אמת שהגרש"ק [טוב טעם ודעת נ"ג] מיקל ברואה נקודה שאי"צ לבדוק בזכוכית לראות מהו, אמנם היכא שידוע מקורו, אין ללמוד מהתם להקל. [משא"כ

המים בעיר ניו יורק

כאן המקום לדון אודות המים בעיר ניו יורק, שלפני כמה עשרות שנים גילו שיש בתוכם תולעים בשם 'שטרנגלאי' 'Copepod'. המציאות כפי שתואר לנו הוא שבמים שבבתים נראים כמין נקודות לבנות ומקצתם הם תולעים הללו. ולפני שהגיעו להבית, כשהיו במאגר המים, היו יותר גדולים, ונראים לעינים, אך הואיל ומטפלים בהם בכלור, הם מתים ומתקטנים ומתייבשים, ולכן בבתים אינם נראים לעינים. והאריכו בזה גדולי אחרוני ארה"ב, ובראשם הגר"י בעלסקי זצ"ל [שולחן הלוי א' כ"א] שהיקל, והגר"ד פיינשטיין זצ"ל שהחמיר.

קודם כל יש לדון, האם המאגר מים יש לו דין בור או חריץ. הרי, יש מותא ובוא כמו חריץ, אבל זה בכח בנ"א, ואינו מכח עצמו, וא"כ אולי יש לזה דין בור.

הגר"ד ס"ל דלא רק שזה חריץ, אלא אפ' דין ימים ונחלות יש לו, והוא כהמשך הים ממש, ולכן שרציו אסורים מה"ת, בוודאות, ולא מספק. ומקצה אל הקצה, הגר"י ס"ל דיש לזה דין בור הואיל והוא בכח בנ"א, ולכן שרציו מותרים.

[א.ה. לא ברירא לי, איפה שרצים הללו נולדו, דאי לא נולדו בתוך המאגר, צריך לדון על מקום לידתו.]

עוד נידון, כשיוצאים מהמאגר למק"א, כשמתו כבר, זה מח' של פירשו מת, והוא מח' ראשונים, ויתבאר בס"ד במשך הסימן.

עוד נידון, כשפירשו מהמאגר, ועכשיו הם בבית, ורואים נקודות לבנות, מה דינם. הגר"ד ס"ל דהואיל ורואה נקודה,

סימן פ"ד – דיני שרצים

הא דעסקנו למעלה לגבי תפוזים, התם מעולם לא היה נראה לעיניים, וכשאמו של הזכוב הטיל ביצה, לא היה נראה אפ' נקודה, ורק עכשיו שנעשה נראה לעיניים כנקודה בעלמא, אי"ז יתכן מסברא שאי"ז לידת הספק.]

עכ"פ, טענה זו של הגר"י אינו טענה פשוטה, ואיני יודע מדוע יש שתפסו דבריו כפשוטים.

עוד נידון, נניח שיש להמאגר דין בור, מה דין כשפירש מבור לכלי, להש"ך אסור ולהט"ז מותר, וכדנתבאר למעלה. וע"ע דרכ"ת [סקי"ג] מש"כ בזה. וגם בזה נחלקו הני רבוותא, שהגר"ד חשש לדעת הש"ך, ואילו הגר"י היקל לסמוך על הט"ז.

עוד נידון, האם שרצים הללו בגדר מיעוט המצוי, האם בענין שיהיה מיעוט המצוי מכל שלוק ושלוך, או מכל כוס וכוס, או מכל כד וכד, או בית ובית. ונאריך ע"ז בהמשך הסימן, בס"ד.

הגר"י טען שאם תרצה להחמיר בזה ולחייב מסנן בבית, יש לאסור השימוש במים בשבת מחמת איסור בורר. והגר"ד השיב להתיר מצד בורר, ואכ"מ של הל' בורר.

עכ"פ, הני רבוותא נחלקו שוב ושוב על כל נידון ונידון, ומנהג תושבי ניו יורק הוא להתקין מסנן על הבית, אך כמדומני שמשתמשים בו בשבת.

סעי' ד' – שרץ שפירש מפרי

תולעים הגדלים בפירות, בתלוש, מותרים. שלא אסרה תורה אלא שרץ השורץ על הארץ. במה דברים

אמורים, שלא פירשו מן הפרי. אבל פירשו מן הפרי, אפילו לא הגיע לארץ אלא שמת באויר קודם שהגיע לארץ, ואפילו לא פירש כולו מהפרי אלא מקצתו, או שלא פירש אלא על גבי הפרי או על הגרעין שבתוכו, או שפירש מפרי לפרי, אסור. ויש אוסרים אפילו מת בתוך הפרי ופירש אח"כ. כל זמן שימצא בתוך הפרי, אפילו חורו נקוב לחוץ, לא חיישינן שמא פירש וחזר. (ויס' אוסרים אם חורו נקוב לחוץ) (מרדכי פא"ט וס"ד נסס ראב"ן ור' אב"ה נסס ר' יואל הוצא בת"ה סי' קע"א) (והכי נהוג) (ת"ה סס ובהגהת ס"ד).

בגדר של פירש

בגמ' יש כמה שאלות בגדר של פירש, ומסיק הגמ' בתיקו, ולכן פסקי' כאן לחומרא, כגון פירש מקצתו, פירש לאוויר, מפרי לפרי, וכו'.

ויש מח' ראשונים אם א' מהשאלות הוא להסתפק אם מתה לפני שפירשה, או"ד אם מתה לפני כן, אינו אוסרת במה שפירש אח"כ. השו"ע מיקל, אבל מביא יש אוסרים המחמרים. הש"ך בכמה מקומות בסימן שלנו כ' דעיקר דעת השו"ע הוא להקל. אבל הוא עצמו מחמיר, משום ספק דאורייתא לחומרא.

הערוה"ש [סקנ"ה], פרי תואר, פמ"ג, בא"ה, כולם החמירו בזה. וכ' הדרכ"ת, דהחמירו בזה רק מספק, ולכן הוא עולה לספ"ס. ובאמת, כן מבואר בפמ"ג עצמו. וזה דלא כמש"כ בסי' ק"י בשם החכמ"א דכל שהוא בעיא דלא איפשטא אינו עולה לספ"ס.

סימן פ"ד – דיני שרצים

מדוע כ' שו"ע 'שמא' פירש, הא א"א שלא פירש.

הערוה"ש [מ"ה ומ"ו] חולק על החכמ"א, וס"ל דהא דנשער בכל נקודה ונקודה ובכל פרי ופרי, היינו רק בדבר שיש לו תוך, דבזה שייך לומר דרביתיה בפנים, ומחוצה לה נחשב כפירש, אבל בדבר כמו קמח שאין לו תוך, ע"כ רביתיה היינו מעליו, וזה כולל מעל כל הנקודות הנמצאים שם, ופירש היינו רק מחוץ לערימה.

עוד דעה נמצא כאן הוא שיטת הש"ד שמביא י"א דכל הכלי שהקמח נחשב בתוכו נחשב רביתיה, כמו שמצינו אצל מים, ואפ' פירש מהקמח ועלה לתוך הכלי, מותר. [ויל"ע, א"כ מדוע חששו כאן שמא פירש. ואולי בעל דעה זו אכן אינו חושש להכני. אבל אלו שנקטו כדעה זו, אחרי השו"ע, עדיין קשה]. כל הנו"כ והאחרונים [ש"ך ט"ז חכמ"א ערוה"ש] חולקים על דעה זו, וס"ל דרק במים מותר, כי יש רבותא מהקרא 'כל אשר במים', משא"כ בקמח ושאר דברים. וכ"ש החכמ"א דס"ל שפירש מנקודה אחת לחברתה נחשב כפירש, ודאי אינו סובל שיטת הש"ד.

הפ"ת סק"ג מביא פר"ח דכ' דקמח הוא כמשקה, ולכן הוא כלול ברבותא הנ"ל מכל אשר במים. ואע"פ שקמח יש נידון אם דינו כלח לענין תערובות, היינו רק משום שהוא נבלל, אבל להחשיבו כלח לענין שאר דברים, הוא פליאה, וחידוש נורא. הפ"ת מביא הנוד"ב דכ' דאין למחות על מי שמוקל על דעה זו.

בסוף הסעי', חורו נקוב, שו"ע אינו חושש שיצא, ואילו הרמ"א החמיר. למעשה, גם הספרדים מחמירים בזה.

סעי' ה' – מילבי"ן בקמח

תולעים הנמצאים בקמח, וכיוצא בו, אסורים, שמא פירשו, ושרצו על הארץ וחזרו (תשובת הרא"ש כלל כ' סימן ג'). הגה: והוא הדין צמלח, או שאר דברים שאינו משקה, (תשובת הרא"ש כלל כ' והגהות ש"ד צ"ס מהר"ם וע"פ עיין צ"י). ואסור למכרו לעובד כוכבים, שמה יחזור וימכרנו לישראל (ס"ס). וכן כתב צ"י מקצלה מהרי"צ ממהרי"ס.

השיטות והצדדים

בסעי' הקודם כל שפירש מרביתיה אל פרי אחר או הגרעין או הכלי, נחשב כפירש, וכשרץ ששרץ על הארץ, עכ"פ מספק. ויל"ע, מהו ה'פירש' של מילבי"ן בקמח, האם כל שפירש מנקודה אחת של קמח לחברתה נחשב פירש, ועפ"י כל שהתולעת זו משהו, כבר נחשב פירש, כי הנקודות הם קטנים ביותר. או"ד, רק כשפירש מחוץ לערימה של קמח נחשב כפירש.

החכמ"א ס"ל דהפירש כאן הוא אפ' מנקודה אחר של קמח לחברתה. וזה חומרא גדולה. וכ"פ הבא"ח.

והנה, השו"ע כאן חשש שמא פירש, ואילו בסעי' ד' לא חשש. ועפ"י החכמ"א מובן, דהואיל והפירש כאן הוא מנקודה לנקודה, נמצא כל תנועה שעושה השרץ הוא פירש, וא"כ ודאי צריך לחשוש להכני, משא"כ בפירות דסעי' ד'. אך עדיין ק"ק.

סימן פ"ד – דיני שרצים

נזכיר שיטת הרשב"א שהבאנו במק"א שבריה בטל בתתק"ס. ולא קיי"ל כדעה זו.

הערוה"ש בס' ק' וק"ג מביא שיטת הרא"ה דבריה פגומה מותרת. וכ' הערוה"ש, דאע"פ שלא קיי"ל כן, מ"מ אין לו החשיבות של בריה, ושייך להיות בטל. ועפ"ז, כל השאלה של מילבי"ן, יש להקל כי הוא רק שאלה של בריה, והוא פגומה. מאידך, הבדה"ש כ' דשיטת הרא"ה אינו צירוף.

וע' בתשובת ר' משה [ד' ב'] שאינם כת"י של ר' משה, אלא אמר לנכדו להעתיק, ונראה שנפל טעויות במש"כ שם. ושם מוזכר סברא דיתכן שיצא מפי ר' משה, דתולעים קטנים כאלו אין להם החשיבות של בריה, ויכולים להיות בטלים.

עוד פברא להקל כאן הוא, ודיברנו ע"ז בס' ק', דבריה אינו אסורה אלא כשהוא אסורה מתחילת ברייתו, אבל אם נאסר אח"כ, כגון שור הנסקל, אינו בריה. ועפ"ז כ' האחרונים [דגו"מ בשם הגר"י אייבשיץ, הגרש"ק בטוב טעם ודעת קכ"ב, ועמ"ש"כ בס' ק'], דשרץ אינו אסור אלא משעה שפירש, ואי"ז תחילת ברייתו. [לערוה"ש אכן אינו נאסר משעה שיצא מהערימה, אבל להחכמ"א, נאסר תכך משעה שזז, ויתכן שזה בתחילת ברייתו].

מאידך, הפמ"ג חולק על היתר זה, וס"ל דלפני שפירשו שם 'עפר' עליהו, ורק חל עליהו שם שרץ משעה שפירשו, נמצא, תחילת בריית השרץ הוא משעה שפירשו ואז נאסרו.

מאידך, הרב וייא מביא בשם ר' אלישיב למחות במי שמיקל בזה.

הנפק"מ הגדולה בזה, קמה בשקית שלו שנולד בה מילבי"ן, מה דינו. לפי הש"ד ופר"ח ונוד"ב, י"ל דהיותר גרוע הוא שפירש לתוך פנים השקית, וזה כלי שלו, וא"כ אינו נחשב כפירש, ומותר.

להערוה"ש, אם נשאר בתוך או ע"ג הערימה של הקמה, מותר, אבל אם יצא מהערימה ופירש לפנים השקית, ה"ל פירש ואסור. ומכיון שאין מי שיודע מה קרה בפנים, ספיקו לחומרא [כמו שמצינו בסעי' ז', וזהו השמא פירש של השו"ע כאן]. אך יתכן להערוה"ש שיש מציאות שהקמה המתולע הגיע להבצק בלי שהמילבי"ן פרשו.

להחכמ"א אין צד להקל, כי ודאי פירש מנקודה אחת של קמה להשני.

המציאות, כפי שתואר אלינו הוא שבתוך הקמה יש ביצים של מילבי"ן שאינם נראים לעיניים, והם נולדים וגדלים בתוך הקמה, ונעשו נראים, וע"ז אנו דנים.

ואומרים, שאם מקפאים את הקמה, זה מומית הביצים, ואינם גדלים עוד, ולא יהיו בו עוד תולעים. וי"א שסגי להקפיא לכמה שעות ימים, ושוב לא יגדלו בתוכו.

חנה, יש כמה סיבות וסברות להקל בקמה, ושלא לחוש שמא יש תולעים בפנים. קודם כל, התולעים הנמצאים בקמה הם מעורבים ואינם ניכרים אפ' כשיפגשם וצריך להתאמץ כדי לראותם, ולכן שפיר נחשב כתערובת, ולא כאילו האיסור ניכר. אלא, שאינו בטל מחמת שהוא בריה.

סימן פ"ד – דיני שרצים

שאינן אדם יכול לנקותם כראוי, או תותים שאינן להם הוראות מפורשות איך להכניסם לאכילה באופן היתר, וההכשר אומרת שהשגחה שלנו הוא רק על תרומות ומעשרות ולא על התולעים; הלא לכאורה עוברים על סעי' זה שאסור למכור כשיש חשש שישראל יאכל בלי לבדוק כראוי.

הט"ז היקל למכור כשנתפרסם הענין לבדוק, כלומר שיכול להניח שהקונה יבדוק, אבל בלא"ה אסור למכור.

וכן הביא הרב וי"א בשם השב"ח"ל ור' אלישיב שאסור להכשר לנהוג כן. ור' אלישיב שם דן אם מותר להחזיר לחנות שקנה ממנו, אם גם זה כלול באיסור זה, או שרק מחזיר מקח טעות. ומסיק להחמיר. [ווי"ז נוגע אצלנו כי כל חנות ירקות עם הכשר נאמנה לא יקח מוצרים בחזרה].

בקובץ מבית לוי בשם השב"ח"ל דן אם מותר לעבוד במסעדה שאינם בודקים הירקות שלהם כראוי!

ומהרמ"א רואים עד כמה יש לחוש; שמא פירש, שמא הגוי ימכור לישראל, ושמא לא יבדוק כראוי. ורואים השקפת הרמ"א, והוא נגד השקפת הני הכשרים.

סעי' ו' – תולעים במחומר

תולעים הגדלים בפירות, בעודם במחומר, חשוב כשורץ על הארץ, ואסור אף על פי שלא פירש, והוא שריחש. אבל תולעים הנמצאים בפולין ואפונים תחת הקליפה, והקליפה משחרת עליהם מבחוץ,

ועוד, ההיתר של שור הנסקל נובע מהא שהאיסור שבו אינו מעצם החפצא, ולכן אינו אסור מתחילת ברייתו, כלומר עצם מהותו אינו זו שאסור, משא"כ שרץ, אע"פ שהאיסור באה לאחמ"כ, מ"מ האיסור הוא מיניה וביה בעצם מהותו.

אחרון אחרון חביב, יתבאר בס"ד במשך הסימן דיש חיוב לבדוק רק כשהוא מיעוט המצוי. ובס"ד נרחיב על הגדר בזה, וממה משערינן. ואחרי ככלות הכל, לכו"ע אין התולעים בקמח נחשבים מיעוט המצוי, ולכן ע"פ דין אין חיוב לרקד הקמח לבדוק אם יש תולעים בפנים, עכ"פ כ"ז שאין ריעותא בדבר.

ואלו הנהגים כן, אולי עושים כן מחמת הידור שלא ע"פ דין, או שמנהג אבותם בידם מימים שאכן היה מיעוט המצוי, או שעושים כן בגלל שכולם עושים כן; אבל מדינא אין צורך בזה.

ועוד, אחרי שכבר אפוי, בכל מקרה הלחם/חלה/עוגה מותר, כי יש ספ"ס, שמא אין, ושמא נימוח בשעת אפיה, וכמו שיתבאר בס"ד במשך הסימן.

אסור למכור

כ' הרמ"א שקמח המתולע, אסור למכור לגוי שמא ימכור לישראל. ולכאורה הדברים ק"ו שאסור למכור לישראל עצמו כשחושש שלא יבדוק כראוי.

כגון, מי שיודע על איזה פרי או ירק שקשה מאוד לנקותו, אסור למכור ללקוח שחושש בו שמא לא יבדוק וינקה כמו שצריך. ומכאן תוכחה מגולה על הכשרים שמשגיחים על חנות פירות וירקות המוכרים פירות כמו תאנים,

סימן פ"ד – דיני שרצים

ויל"ע אם זה מתורת ודאי או ספק. ולכאור' הוא תלוי בשאלה הקודמת.

הפר"ח מובא כאן בגליון מהרש"א כ' דשומר נפשו ירחק מהם, מחמת חשש שיגעון. ועיי"ש בפר"ח שהם גם מסוכנים. ולכאור' הכוונה לסוגים שונים, דיש אלו שיש בהם ארס, ומוסכים, ויש אלו שמשגעים, ויש אלו הראויים לאכילה לאנשים רגילים.

יל"ע, תולעים הגדלים בפרי הגדל בעציץ שאינו נקוב, האם זה נחשב שורץ בארץ או לא. וזה שאלה גדולה, הנוגע לכל הירקות הגדלות בחממות, שהם מובדלים מהארץ ע"י פלסטיק גדול.

הרב וייא מביא בשם הגרש"ז שאין להקל בזה בלי ראיה. ולכן, כל עוד שאין ראיה אין להקל. אמנם, יש ארגוני כשרות שמקילים בזה כשיש עוד צירופים.

יל"ע, תולעים הגדלים באילן הגדל בתוך כלי, כגון Moss או Ivy, האם הזה כשרץ השורץ על הארץ, או"ד בכלי שאני. הכה"ח [סקנ"ח] החמיר בזה [ולכאור' דה"ה וק"ו שיחמיר בעציץ שאינו נקוב].

השו"ע, ע"פ הרא"ש והתוס' בחולין ס"ל דשרץ אינו אסור אלא כשריחש בפועל, אבל אם היה במקום צר שלא היה יכול לרחוש, אינו נאסר.

הרשב"א חולק ומחמיר בזה, וכ"ה דעת הדרכ"מ ובתו"ח, וכ"פ הש"ך והט"ז והגר"א.

וע"ע אם זה צד להתיר בהתולעים הנמצאים על קליפת התפוזים.

ובשמסירים הקליפה מוצאים היבחושים תחתיהם, מותרים, לפי שהם מונחים במקום צר ולא קרינן ביה השורץ על הארץ (ויקרא יא, מא, מג) כל זמן שלא ריחשו. אבל הנמצאים בשרביטים, אסורים, שיש להם מקום לרחוש. הגה: תולעים הגדלים בכמיהים ופטריות, דינן כמו צשאר פירות, ולא אמרינן ללח חשיב מחובר לקרקע, הואיל ואין מצרכין עליהם צורא פרי האדמה (ד"ע ולאפוקי או"ה). ופעמים נמלא צפרי כמין נקודה שחורה, והוא מקום שמתחיל התולעת להתרקס, ולריך ליטלו משם בעומק, לאסור כמו התולעת עצמו. (תשובת הרשב"א סימן ער"ה).

במהים ופטריות, והוא שריחש, ועוד

בגמ', שי' שמואל דתולעים הגדלים בפירות בעודם מחוברים נחשבים שורץ השורץ על הארץ. וכ"פ הרי"ף והרמב"ם בוודאות ואינו ספק. וכ"ה בעוד ראשונים, ובטור.

מאידך, תוס' ס"ז: משמע שלא פסק כשמואל, ואינו אסור אלא כשיש תולעים בעיקרו של האילן. התורה תמימה ביאר דעה זו, דהואיל והפרי עומד לתלוש כתלוש דמי, ולכן שרץ השורץ בה אינו נחשב כאילו שורץ על הארץ.

הכה"ח [סקנ"ג] חשש לדעה זו, ולכן לדידיה שאלה זו מצטרף לספ"ס, אבל אנן לא קיי"ל הכי, אלא שזה הלכה ברורה לאסור.

במהים ופטריות, הרמ"א כ' דזה שורץ הארץ, אע"פ שיניקתו אינו מן האדמה.

סימן פ"ד – דיני שרצים

פירות שאין חשש שהתליעו במחובר, אי"צ להמתין יב"ח.

יב"ח, היינו דווקא, ואי"צ שנה, נפק"מ שנה מעוברת. הפמ"ג מצדד דאולי בשנה מעוברת צריך י"ג חודש.

הפמ"ג [ש"ד כ"א] מק' על עצם ההיתר של יב"ח, הא בירושלמי מבואר שאחרי ו' חודשים הם מתים. ותי', דאחרי ו' חודש הוא מת, וצריך עוד שש כדי שיתייבש ויעשה כעפר. ועפי"ז, ראהו מת חודש אחר התלישה, ממתין עוד ו' חודשים, ואוכלה.

ועוד כ' הפר"ח, דלפי הפמ"ג מותר לבשל הפרי, ואז ודאי התולעים מתו, וממילא מותר לאוכלם ו' חודשים אחרי הבישול. אמנם, הפמ"ג בסכ"ד החמיר בזה. והמעייין שם יראה דבעצם מודה לחשבון הנ"ל, ורק החמיר משום דאחרי הבישול מתלעים טפי, ולכן צריך עוד יב"ח. ולכאז' הכוונה שעוד תולעים מגיעים ממנו מבחוץ, ועדיין אסורים כיון שיש חשש שיפרשו לחוץ ויחזרו.

ועפי"ז, היה מי שרצה למכור תאנים עם הכשר, ע"י שתלש אותם, בישלם, ושמרם בשקית וואקום שלא יתלעו אח"כ, כחששו של הפמ"ג, ואחר ו' חודשים יכול למכרם בכשרות מהודרת.

אמנם, מלבד התירוץ של הפמ"ג, הכת"ס יישוב סוגיין עם הירושלמי באופ"א, ולכן אין להקל פחות מיב"ח. ועוד, יש עוד טענות שנביא בסמוך.

החכמ"א [ל"ח ט"ו, ובינת אדם] כ' דהא דלוקה ששה חודשים כדי לייבש, יכול למהר הייבוש כשמניחו בתוך התנור, ואז עשו כעפר יותר מהר, ומותרים לאכילה

פע' ז', יסודו הוא שספק דאורייתא לחומרא, וכבר הזכרנו סעי' הזה למעלה.

סעי' ח' – י"ב חודש

כל מיני פירות שדרכן להתליע כשהם מחוברים, לא יאכל עד שיבדוק הפרי מתוכו שמא יש בו תולעת. ואם שהה הפרי אחר שנעקר י"ב חדש, אוכל בלא בדיקה. שכל בריה שאין בה עצם, אינו מתקיים י"ב חדש. ומכל מקום צריך לבדקן, להשליך התולעים הנמצאים ביניהם בחוץ, או על גבי הפרי. ואף לאחר שישליך הנמצאים בחוץ, יש לחוש שמא כשיתנם במים בתוך הקדירה, יצאו לחוץ וירחשו (תלגוס הסרץ הסורץ נחשף לרחיק) במים, או בדופני הקדירה, או על גבי הפרי. הלכך הבא לבשל לאחר י"ב חדש פירות שהתליעו, יתנם לתוך מים צוננים; המתולעים והמנוקבים יעלו למעלה, ואחר כך יתנם בקדירה מים רותחים, שאם נשאר בו תולעת ימות מיד. (ולא מהני זהם אם דלק הרוז, אלא צריך לצדוק כולם, להוי מיעוט דשכית) (רס"ב"א דת"ה וכתסוזה סימן רע"ד).

יב"ח לייבוש התולעים

כל שרץ שאין לו עצם, אחרי י"ב מתייבש ונעשה כעפר, ומותר לאכלו. ולכן, אם החשש שהפרי נתלע במחובר, סגי בהמתנת יב"ח משעת התלישה, ואז ודאי אין בו שרץ. אבל אם יש חשש שנתלע אחר כך, לא מהני להמתין, כי אינו יודע מתי הגיעו.

סימן פ"ד – דיני שרצים

ומסיק הפמ"ג, דהכל לפי הזמן, ושומר נפשו יש לבדוק.

השבה"ל [ז' קכ"ח] בשם הבית שלמה מיישב הט"ז והשו"ע באופ"א, דבאמת הדין עם השו"ע ושיש לבדוק אפ' כשיש ספ"ס, ושאני ציור של הט"ז שהם קטנים ביותר, ולכן אי"צ לחוש שמא פירשו. ומ"מ מסיק דמי יודע הגדר בזה, ולכן יש להחמיר.

מוחזק ומיעוט המצוי

כ' השו"ע דאפ' לאחר יב"ח, עדיין צריך לבדוק, וכ' הש"ך [סקנ"ג] דהיינו משום שמא יש תולעים הנמצא עליהם מבחוץ, אבל פירות שאין דרכן התליע כלל, אי"צ אפ' בדיקה מבחוץ.

והיינו ע"פ דין, אבל הנהגה הראויה הוא כמש"כ החכמ"א [ל"ח כ'] 'ראוי לאדם להסתכל במה שאוכל ועל ידי זה ינצל מכמה תולעים ומעיד אני עלי שכמה וכמה פעמים נצלתי על ידי זה בעזר ה', עכ"ל.

הנה, בכל דיני תורה קיי"ל דלא מחזקינן בריעותא ממקום למקום, ולכן הבא לאכול חתיכת דג שהיה מונח עליו איזה ירק שלא נבדק כראוי, יכול להסירו ולאכול הדג. וכגון, לאכול סלט לאחר שהסירו הפירות או הירקות הבעייתיים. אבל היכא שהוא מעורב ממש, כגון עוגה שמעורב בתוכו תותים שלא נבדקו כראוי, א"א להקל מחמת זה, כי אינו ממקום למקום, אלא מקום א' בלבד.

הרמ"א כ' דמיעוט המצוי [בלשון הרמ"א, מיעוט דשכיח] אע"פ שאינו מוחזק, חייב לבדוק את הכל, ולא סגי לן בבדיקת רובן. הפמ"ג בסקכ"ח כ' דזה דין

בפחות מיב"ח. אמנם, הגרש"ק [טוב טעם ודעת קכ"ב] חולק בתוקף, ושחלילה להקל, דמי יודע איך הייבוש פועל, ומה נקרא ייבוש, ולכן אין לנו אלא דברי חז"ל.

עוד יל"ע, האם יכול להאט התהליך, ושאפ' אחרי יב"ח לא יתיישבו ויעשו כעפרא דארעא. הדרכ"ת כ' דרואים בהמשך הסימן דדבש משמר התולעת, ודן בענין סוכר, ובענין יי"ש. הרב וי"א דן בענין מקפיא או שקית וואקום, אולי גם זה משמר הייבוש.

ואם לזאת, הרעיון של התאנים לא יהני, כי אחרי הבישול רצה לשמור בשקית וואקום, וזה ימנע הייבוש, ולא יהיו מותרים אחרי עוד ו' חודשים.

ואם יבשלם וימתין ו' חודשים בלי אריזה, הרי הפמ"ג אוסר משום דמתליעים טפי. ולכן אין לנו עצה עבודה.

הט"ז בסקי"ב כ' דפירות יבשים שאין החשש אלא שהתליעו בתלוש, יש כאן ספ"ס, שמא אין תולעים, ואפ' אם יש, שמא לא פירשו, ולכן מותרים מדין ספ"ס. כך ביאר הפמ"ג דברי הט"ז.

ועפי"ז כ' הט"ז, כל קמח שרי, ואי"צ בדיקה, כי יש אותו ספ"ס. והא דבזמננו יש בודקים, ע"כ היינו משום דחוששין שמא התליע במחומר.

הפמ"ג מביא מנחת יעקב שהק' מהשו"ע דעדיין מצריך בדיקה קלה אע"פ שיש ספ"ס. ותי', דהשו"ע איירי רק כשיודע שיש מתולעים, אבל בנידוד שהוא ספק, אי"צ לעשות כן. ואע"פ שספ"ס דאפשר לברורי חייב לברר, כאן הוא טירחא, ולכן אי"צ.

סימן פ"ד – דיני שרצים

השבה"ל [ד' פ"א, ה' פ"ה, ועוד] אינו משער ע"פ אחוזה [מובן הרבה מדוע לא ס"ל לשער הכין], אלא חייב לבדוק בש'מסתבר' שיהיה שם תולעים, ולא יהיה מופתע, ומיעוט שאינו מצוי הוא כשהוא מופתע ו'חידוש' ו'פלא'.

וגם גדר זה אינו ברור, כי יש הרבה דרגות של הפתעה, וגם תלוי כמה היה מודע למציאות, וכמה היחידות הוא אוכל. [א.ת. כגון, אם א' מכל אלף אבטיחים יהיו מתולעים, יהיה מופתע לראות תולעת, כי אינו אוכל אלף אבטיחים. אבל אם א' מכל אלף אגוזי קשיו יהיו מתולעים, לא יהיה מופתע, כי אוכל הרבה מהם, ויראה בתדירות יותר גבוהה.]

ועוד, אם עשר אחוז מתולעים, לא יהיה מופתע כלל, וכן אם הוא ארבע או חמש אחוז, וא"כ הוא חולק הרבה על ר' אלישיב ורנ"ק.

עוד שאלה גדולה מאוד, להוסיף בלבול על גבי בלבול, כשהמשכנות יעקב אמר עשר אחוז, הוא דיבר על א' מכל עשר בהמות. ומסתמא, ע"ז חלק הני אחרונים. והניחא בבע"ה, כל יחידה הוא מוגדר וברור, וא' מכל עשר מובן. אבל בפירות וירקות יל"ע, במה משערינן. כלומר, האם בענין שחסה א' מכל י' ראשי חסה יהיה בו תולעת אחת [חומרא], או"ד בעינן דעלה א' מכל עשרה עלין יהיה בו תולעת [קולא]. וכן לענין שאר פירות וירקות, האם בעינן שתות א' מבין עשרה תותים יהיה בו תולעת [קולא], או אריזה אחת מכל עשרה יהיה בו תולעת אחת [חומרא]. וכן לענין קמח ואורז, איך נשער יחידה לענין זה.

הרבנן. ואם עבר ובישלן ולא בדקם כמו שמוטל עליו, עכשיו יש עוד ספק, שמא נימוחו בשעת הבישול, וממילא יש ספ"ם להתיר, שמא אין, ואפ' יש, שמא נימוחו. אבל, כשהוא מוחזק בתולעים, לא אמרי' ספ"ם זה, וכאילו ודאי יש כאן תולעים, וספק שמא נימוחו, ואסור. וזה חידוש, דהו"א דבכל מעשה ומעשה, כלומר בכל נגיסה יש ספ"ם, קמ"ל דלא אמרי' הכי.

וע"ע בדה"ש [סי' ק' סקמ"ו] דמאריך בנושא זה, ואם הירקות מתועלים בדיוק חמישים אחוז, האם צריך עוד ספק כדי להתיר, דהרי ספק הראשון הוא ספק דאורייתא. וכן, האם מאמינים לקטן, דזה נאמנות בענין שאלה דאורייתא.

יל"ע, מה נחשב מיעוט המצוי, כלומר, כמה אחוזים צריך להיות מתולע כדי שנחוש אליו ונחייב בדיקה. וידועים דברי המשכנות יעקב [סי' י"ז] שהוא עשר אחוז. ואמר כן לענין בדיקות בהמות לאחר שחיטה לטרפות, שאין לבדוק אלא כשא' מעשר יש לו בעיה, אבל אם הוא פחות שכיח מזה, אי"צ לבדוק. ומסברא, לא אמר דבריו כ'גוזה"כ' אלא ככלל וגדר ושיקול הדעת, ואה"נ אם יהיה א' מכל עשר וחצי בהמות, לא היה מיקל. ועוד, אם ננקוט כשיעור זה בוודאות, היינו אומרים דא' מכל תשע נחשב מוחזק, ואי"ז דבר המסתבר. ועוד, בכל שאר שיעורי תורה לא מצינו מספר זה, ע"כ אינו אלא אומד הדעת. [וכן הוא לכל הדעות השנויות כאן.]

הרב וייא הביא בשם הגרנ"ק דחמש אחוז הוא מיעוט המצוי. ובשם ר' אלישיב כ' דהוא ארבע אחוז. הOU בשם ר' אלישיב ס"ל דהוא שבע אחוז.

סימן פ"ד – דיני שרצים

אמר שכוונת ר' אלישיב היה לשער עם ראשים של עלי חסה.

מאידך, הרב וייא מביא בשם ר' אלישיב דנשער באחוזים ממה שיש ברשותו של אדם בב"א. ועפ"ז, משפחה קטנה לא יהיה להם מיעוט המצוי בכמות הירקות שיש להם בביתם, ואילו משפחה גדולה יקנה אותם ירקות, ואצלם הוא מיעוט המצוי. ועוד, אם יש מסעדה או מלון או קיטרינג שקונה הרבה בב"א, אצלם הירקות יהיו מוחזקים בתולעים, ואינו עולה לספ"ס [כדברי הפמ"ג למעלה] ואילו אותם ירקות בביתו של זוג חדש מותר לכתחילה דהוא מיעוט שאינו מצוי. וזה דבר שאינו מתיישב על הלב.

בשם השב"ח"ל [קובץ מבית לוי י"ז צ"א] אומרים שבעינן שיהיה מיעוט המצוי מהכמות שרגיל לבדוק. ואין לנו מושג מה כיוון בזה. [א.ה.א] אולי אמר כן לבאר שיטתו שמיעוט המצוי תלוי בדרגת הפתעה, ושאלנו שם הט זה תולה כמה הוא אוכל, וע"ז בא ליישב. ועדיין צ"ע.]

הגרש"ז שם, ע"פ חת"ס [ע"ז] כ' דנשער ע"פ יחידות, כגון תותים, ראשי חסה, תפוח, וכדו'. והנה, לענין חסה דבריו יהיו חומרא, אבל לענין קמח ואורז, דבריו יהיו קולא גדולה. [שו"ע קצת משמע כזה.]

יש שאמרו דנשער ע"פ מה שמוכרים באריזה אחת, כלומר, אריזה א' מכל עשר [או שאר אחוז] יהיה בו מתולע. ועפ"ז, כשקונה אריזה משפחתי חייב לבדוק, אבל כשקונה אריזה אישי, אינו מיעוט המצוי. ואי"ז מילתא דמסתברא.

והיה מקום לומר, וכן צידד הגרש"ז במנח"ש [א' ס"א, ב' ס"ג] דנשער ע"פ מה שאדם אוכל במשך סעודה אחת, האם הוא מצוי שבמשך סעודתו יכשל בתולעת אחת. אמנם, אי"ז דומה לציור של המשנות יעקב, דבציור שלו על כל נגיסה יש עשר אחוז סיכוי שאוכל טרפה. ועוד טען הגרש"ז, הרי אינו מילתא דמסתברא לשער ולאמוד ע"פ הגברא, אלא השכל היה מכריע לשער ע"פ החפצא [מלבד דנתת דבריד לשיעורין], אלא שאין אנו יודעים מהו 'חפצא' לענין זה.

יש מכתב בשם ר' אלישיב שהרב אפרתי העתיק דברי ר' אלישיב, ושם כ' ששבעה אחוז של עלי חסה נחשב מיעוט המצוי, ובסוגריים כתוב שחסה היינו ראשי חסה.

והק' ר' בעלסקי על המכתב, דמהרישא משמע שמשערינן בעלים, ואילו מהסיפא בסוגריים של הרב אפשרתי כ' ראשי חסה, וא"כ יש סתירה רישא על סיפא.

ואני איני יודע איך שייך להקשות ע"ז, הא המעתיק הוא הרב אפרתי, והוא אינו תנא במשנה שיכול להקשות מרישא לסיפא, אלא מעתיק כוונת הרב אלישיב כפי שהוא הבין דבריו, ובסיפא ביאר מהו כוונתו ברישא כשאמר עלי חסה. ועוד, אה"נ 'עלי חסה' משמע דמשער בעליו, אך האמת הוא דבעברית קוראים להרבה ירקות 'עלי', והכוונה להבחין בין העלים להשורש. כגון, יש עלי סלרי וראש סלרי, וכן בהרבה ירקות. כלומר, 'עלי חסה' הוא שם של הירק, והרב אפרתי

סימן פ"ד – דיני שרצים

ואם יש פרי או ירק דהמציאות הוא שאם יש בה תולעים, הם נמצאים בה לרוב, ואם אינו מתולע, הוא נקי לחלוטין, לכא' בזה כל שבדק מקצתו וראה שאינו מתולע, בזה כו"ע יודו שאי"צ לבדוק את השאר. ואומרים שכן הוא המציאות בקמה, שאם יש בה תולעים, יראו אותם למאות ולאלפים.

ע"ע דרכ"ת [ק"כ] בשם הגרש"ק, ולכא' כוונתו למש"כ למעלה.

וא.ה. על עצם דינו של הרשב"א, לא הבנתי, הא אם יש לפניו מאה פירות כאלו, ובדק שמונים ולא מצא כלום, וכי באמת חייב לבדוק עשרים הנשארים, הא הוכיח שאינו באמת מיעוט המצוי. וצ"ע.

כשיש לפניו פירות או ירקות הנמצאים בגדר של מיעוט המצוי, ולכן יש להם חובת בדיקה מדרבנן, האם יכול לעשות איזה תהליך לעשותם מיעוט שאינו מצוי, ואז אין חובת בדיקה. ר' משה ניו"ד א' ל"ה, ב' כ"ה, או"ח ד' צ"א דן בזה, כגון לגדל הירקות בתוך חממה, וכ' דע"ז בדיקת מדגם יהני לראות האם התהליך שלו הצליח. הרב וייא מביא בשם ר' אלישיב להקל בדיקת מדגם לראות אם הטיפול שעשה לנקותם הועיל או לא.

כשיש בפניו פירות או ירקות הנמצאים בגדר של מוחזק, ועושה טיפול כדי לנקותם לגמרי, מותר לכו"ע לעשות כן. ודנו האחרונים, ר' אלישיב ושבה"ל מובא בספרו של הרב וייא, האם יכול לעשות טיפול להורידו ממוחזק למיעוט המצוי. והנה, גם מיעוט המצוי יש חובת בדיקה, וא"כ כל השאלה הוא לעשותו חייב דרבנן במקום דאורייתא, וא"כ יל"ע

ועוד, וכי המוכר הוא זה שקובע. ועוד, הא היה חייב בדיקה לפני שהמפעל ארז אותו, וחייב זה לאן נעלם. וצ"ע.

הארגוני הכשרות מאוד נבוכים בשאלה זה, ולכן אומרים שאינו שאלה הנוגע כ"כ, למרות שבאמת הוא השאלה הכי גדולה בכל ענין תולעים, ונוגע לכל שאר דיני תורה. ה Star K אומרים שמשערים בעשר אחוז מכל מנה, כמו ההו"א של הגרש"ז. וקשה ע"ז כמו שהקשנו למעלה.

ואולי י"ל דיש לשער ולצרף ולערב כל הדעות ביחד, ולומר שתולה ביחידות של כל פרי ופרי, עם הגבלה של כמות שאוכל בסעודה אחת [שלא נשער בכל הכרוב אלא כפי השיעור שאוכל ממנו], אבל יש דברים שאין חשיבות בהיחידה [קמח ואורז] ואלו נשער ע"פ כל כף וכף. ועדיין צע"ג.

הבאנו למעלה מהרמ"א, ומקורו הוא בהרשב"א, דהיכא דיש מיעוט המצוי [שכיח] אינו מספיק לבדוק רובם, אלא צריך לבדוק כולם.

אמנם, יש ציורים שאכן סגי לבדוק מקצתם; והיינו משום שאינו אלא לברר אם אכן הם מיעוט המצוי או לא. כגון, התשב"ץ [ג' י"א] וכע"ז נמצא בערוה"ש [ס"ה] דכשאינו יודע אם השנה הנוכחי הדגן מתולע או לא, בודק מקצתו לדעת טיבו. וכן אם אינו יודע אם במקום מסויים הוא מתולע, בודק מקצתו לדעת מה טיבו. והוסיף הרב וייא פרי חדש שאינו יודע מה טיבו, דוגם ממנו ללמוד המציאות. ולכא' ה"ה בעונה חדשה, בודק ודוגם להבין המציאות.

סימן פ"ד – דיני שרצים

מהר"ם). ויש מי שאומר דהני מילי שלא נמצאו אלא אחד או שנים, אבל שלושה או ד', הכל אסור. הגה: ודוקא מאכל לאי אפסר לסננו ולהסיר מהם התולעים; ומאחר שהחזק בתולעים כולו אסור, חזל חס אפסר לסננו, מעביר משם התולעים הנמלאים קס, והשאר מותר (רש"ב"ל). ועיין לקמן סוף סימן ק'.

פיכום הדינים, וענין נטל"פ של זבובים ושרצים

מבואר כאן דכשעבר ובישל, מותר מטעם ספ"ס. וגם מבואר, שאינו רשאי לבשל, למרות שהוא מירחא להמתין ולבדוק. ואפ' בשעה"ד, אינו משמע משו"ע דאמרי' כאן שעה"ד כדיעבד דמי, ומותר לבשלם. וכ"ש שאין לארגון כשרות להתיר הבישול כדי שהמסעדה יכול להרוויח כסף בטענה שזה שעה"ד, והמבין יבין.

מבואר, דבישול לא מהני במוחזק, כי אין ספ"ס. ואפ' אם הוא שאלה של בריה שהוא רק שאלה של דרבנן, כ' הפמ"ג דלא אמרי' ספק דרבנן לקולא, כי הספק נימוח אינו ספק השקול. והבית שלמה [קנ"ו] כ' דאין ספק מוציא מידי ודאי. וע"ע איך כלל זה מתאים על כל מה ששנינו בסי' ק"י.

המים בניו יורק אינו מוחזק, ולכן אם בישלו, שרי.

יל"ע, הא דיש ספק נימוח בבישול, האם זה גם באפיה. הט"ז מבואר דס"ל שאפייה הוא כמו בישול. וכ"כ הרב וי"א, וכ"ה בשב"ל [ג' קנ"ו] בשם הפלתי, דלא כפר"ח שהחמיר בזה. עיקר הפסק הוא

מה הנפק"מ בשאלה הנ"ל, וכי כל השאלה הוא רק אם קטן נאמן בזה. וכ"ת, נפק"מ אם יש ספ"ס, הא הספ"ס הוא רק לאחר שנתבשל, ואינו רשאי לבשל לכתחילה, ואם אכן נתבשל ודאי שנקל הואיל וסו"ס יש ספ"ס, וא"כ טרם מצאנו נפק"מ או סובה לאסור תהליך הנ"ל.

ואם רוצה לעשות טיפול להורידו ממוחזק או מיעוט המצוי עד לדרגת מיעוט שאינו מצוי; לכאן זה השאלה הכי שכיח מבין השאלות האחרונות שהבאנו. והרב וי"א מתיר לעשות כן, וכמדומני שכך נוהגים ההכשרים, למרות שהר' משה שטרנבוך [ג' רנ"ב] הורה שאין להכשר לעשות כן.

כללי מיעוט המצוי שייכים גם לענין תולעים בסכך, והאם מחזקין ריעותא ממקום למקום, ועד כמה יש לחשוש שמא יפלו, והאם הריסום מועיל או מזיק.

אגב, בכל שאלה ושאלה שארגון כשרות מתייחס אליו, יתכן שיהיה להם השקפה מסויימת, ומחמת כן אומרים סברות שונות, וא"כ צריך לברר השקפתם אל כל ענין וענין. ולא רק בתולעים כן, אלא הוא כלל בכל התורה כולה.

סעי' ט' – עבר ובישל

עבר ובישל תוך י"ב חדש, בלא בדיקה, אם יכול לבדוק, בודק. ואם לאו, מותר. ואם נמצאו קצת בקדירה, משליכם, ואוכל השאר. (כי אין לך פרי שאין בו ס' נגד טעם התולעת שנתוכו) (תשובת הרא"ש נ"ס

סימן פ"ד – דיני שרצים

להקל, והכי מקובל. [יל"ע במה נחלקו, במציאות?]

כגון, לאפות חלות מקמח שלא רקדו אותן, אין לאסור.

ה OU ס"ל דאין ההיתר של בישול וספק נימוח קיים אלא כשעירבו, דזה מפרר התולעת, אבל סתם בישל בלי לגעת בו, אינו עושה ספק נימוח. וע"ע בזה.

הרמ"א מבואר דבעינן ס' נגד טעם התולעת, ואין לך פרי שאין לו ס' נגד התולעת.

ובעיקר הנושא של טעם שרצים, ע"ע בס' ק"ד וק"ז, ט"ז סי' צ"ו סק"ג, ורעק"א שם, וכל מה שכתבנו באותן מקומות. ונזכיר כאן רק ראשי הפרקים, וסיכום וקיצור הדעות.

התשובת הרשב"א [א' ק"א] וחר"ן [ע"ז ל"ב:] ס"ל זבובים פגומים בטעמם, נטל"פ. מאידך, הש"ד ואו"ה ס"ל דנ"ט לשבח.

השו"ע בס' ק"ד סעי' ג' פסק דנטל"פ. הרמ"א בק"ז כ' דכן המנהג, ואין לשנות. הש"ך שם וכאן בסק"ל מביא מחמירים, ומיקל בהפס"מ. הנפק"מ בזה הוא האם יש להוציא דווקא בכף ח"פ. עו' ביה"ל סי' תנ"ב ד"ה צריך דגם להרשב"א יל"ע מצד אמא"ל, ולכן לכו"ע יש להוציא עם כף ח"פ.

ע"ע בדה"ש [ק"ז י"ט] אם לדעת הרשב"א בלעיות פגומות מותרות לכתחילה.

ע' רמ"א ק"ד סעי' ג' דשכר וחומץ ויין משביחים טעם זכוב.

הט"ז כאן סקט"ו בשם מהרש"ל אה"נ זכוב יש נידון אם הוא נטל"פ או לא, אבל תולעת ודאי הם טעם לשבח. ובכך מיישב דברי הרמ"א כאן עם דברי הרמ"א בס' ק"ז. וכ' הש"ך סק"ל, דכיון שכאן אין דעה שמיקל, אין להקל אפ' בהפס"מ, משא"כ בס' ק"ז.

וע"ע רעק"א בס' צ"ו, וגליון מהרש"א בס' ק"ד.

ע' ערוה"ש דמק' היתכן שיהיה נ"ט לשבח, הא החוש מעיד אחרת.

יש אחרונים שמיקלין באין ס' בהפס"מ. וכ"כ היד יהודה בס' ק"ד. והא דהרמ"א כאן, תי' הבית מאיר דאייר בחומץ, שאכן מחליה לשבח.

היכא שנחייב ס', יש לדון גם מצד איסור דבוק.

אם חתך פרי ובתוכו תולעת, הרמ"א בתו"ח כ' שיש להסיר קליפה מהפרי, כי קשה לנקותו. וכ"כ הט"ז וחכמ"א. והסכין, כ' הרמ"א דינקה היטב, וסגי בכך.

ואם היה בצל, ע' סי' צ"ו וט"ז סק"ג, ורעק"א שם, יש להסיר קליפה, ואין להתיר כי אם כשיש ס' כנגדו. וכ' הפמ"ג, היינו רק כשבישלו, אבל ע"י דוחקא אי"צ לחשוש שהבליעה התפשט בכולו ולחייב ששים.

והסכין [בחרף], הארטסקרול מחייב נעיצה, והרב וי"א סגי ליה בהדחה היטב, ע"פ תו"ח ודרכ"ת, והכי קי"ל.

חתכו שום ומצאו שהוא מתולע, ובטעות אשה בישלו אותו בשמן עמוק בכלי. מסתמא יש להניח שיש ס' כנגד

סימן פ"ד – דיני שרצים

בשלמא השו"ע, איירי בציור שאין כאן כמות מרובה, אבל בכמות מרובה, לכאור' דין של שו"ע שייך אף אם טרם ראה ג' השרצים, כל שיודע ע"פ סמטיסטיקה שיש כאן שרצים.

וע' בקובץ תשובות נא' ע"ד, וכמדומני שזהו כוונתו שם.

וכ"ת, הלא השו"ע רק אסר כשראה ג' בעיניו, וא"כ ה"ל דין מוחזק, אבל לא שיודע ע"פ אומד דעת בלבד, י"ל דהשו"ע אינו חוק, אלא סברא דכיון שיש ג', יש סברא גדולה להניח שיש עוד. וה"ה כאן, כל שיש כמות מרובה, יש סברא גדולה להניח שיש שם עוד. וממילא, לא הואיל במה שבישלו, כיון שאין כאן אלא ספק א' ולא ספ"ס.

וא.ה. לא הבנתי, הא א"כ בכל מיעוט המצוי י"ל דבכמות מרובה אסור. וכי זה כוונת ר' אלישיב, לאסור כל ספ"ס על מיעוט המצוי כשהיה כמות מרובה. ועוד, לכאור' מסעי' זה יש לימוד גדול איך לחשבן מיעוט המצוי.]

כשמצא ג' שרצים, אבל הם מסוגים שונים, כ' הרב וי"א דאעפ"כ נחשב מוחזק. ולכאור' גם הוא מודה דיש גבול כזה, והוא דיבר כשיש שרצים שהם 'בני דודים', אבל כשמצא ג' סוגים שונים לחלוטין, ואין קשר ביניהם, ע"כ כל א' הוא מקרה. וע"ע בזה.

ע' בט"ז סק"ז דהא דאמרי' מוחזק אחר ג"פ, היינו כשיש לחוש שבאו מבפנים, אבל אם החשש שמא נפל מעלמא, בזה אין מחזיקין אחרי ג"פ. וכ"ה בחכמ"א [ל"ה כ"ב] ופמ"ג, ומג"א [סי' תס"ז]. החק יעקב חולק. הדרכ"ת כ' דתלוי בסוג

התולעים, וא"כ הכלי יש לחוש רק מצד קליפה, ולכאור' סגי בהכשרה ע"י עירו.

סעי' י' – מוחזק בתולעים

ירקות מבושלים שנמצאו בהם תולעים, הרוטב מותר על ידי סינון (פירוס סמנצירין צמסננת), אבל ירקות עצמם, אם מצא בהם ג' פעמים, יש לחוש שמא יש ואינם ניכרות.

בגדר של מוחזק

סעי' זה עוסק בירק שמוחזק בתולעים, וקיי"ל דאחר ג"פ הוא מוחזק. דלא כהב"ח דס"ל דאחר פעמיים הוא מוחזק, ודלא כהמאירי דמיקל עד שמצא ד' פעמים.

כשהוא מוחזק, כ' השו"ע דיש לחוש שמא יש. וכ' הט"ז בסי' ק' סק" דצריך לבדוק כל טיפה וטיפה של התבשיל, וכל עלה ועלה מהירק כדי לבדוק אם יש שם שרץ.

הנה, יש ארגוני כשרות על מלונות שרוצים להגיש כרובית או שאר ירק בעייתי, ואומרים שמותר לאכול אחרי שנתבשל, שמא אין, ואם יש, שמא נימוח בשעת הבישול, ושעה"ד כדיעבד דמי, ולכן מתירים לבשל הכרובית בלי לבדקו.

אמנם, כפי המבואר כאן, החשבון שלהם מוטעה מטעם אחר, דהרי בשלמא כשהוא בבית וכדו', יש לומר שאין ודאי ג' שרצים בתוך הירקות שלפנינו, ולכן אין לו דין מוחזק. אבל כשעוסקים במסעדה או מלון או קייטרינג שמשתמשים בכמות מרובה, הלא יש כאן 'חזקה דליתא קמן' דיש ג' שרצים בתוך כל הירקות הנמצאים לפנינו.

סימן פ"ד – דיני שרצים

והנה, ודאי אין חילוק מהותי בין איש לאשה בענין זה, אלא העיקר הוא האם הבדוק מרגיש בחומר הענין, או שהבדוק סובר שהכל הוא חומרא חדשה שעתה נתחדש, ובאמת הכל שרי.

ע"ע בהרב וי"א עמ' ק"ל, לענין קטן. המעם לועז כ' דגוי, וה"ה עוזרת יהודית שאינה מדקדקת, יאנה נאמנת בכל אופן. בילקוט יוסף מצדד לומר דמירתת מהני לזה, אך במציאות אין ציור של מירתת עד כדי שתוכל להוכיח שפשע, ושיהיה עליו טענות.

ע"פ זה צריך לבדוק בכל הכשר מי הממונה על בדיקת הפירות והירקות, ומהו השקפתו בענין בדיקות אלו. [א.ה. אולי יש חילוק בין בדיקה לסתם שטיפה, דזה תלוי בשיקול הדעת, וסבלנות, ואילו שטיפה הוא רק תהליך שאי"צ להשתמש במוח רק בכוחות, ויכול לראות מרחוק האם הוא עושה כהוגן אם לאו.]

עיקר הסעי' עוסק בהא שאם נמצא אחר אשה שבדקה, אינה נאמנת. והש"ך [סקל"ו] מציין לדיני טבח שנמצא אחריו חלב, ושם מבואר מדרכ"ת ועוד שאין מרחמים עליו אפ' אחרי פעם הראשון, ומעבירין אותו, וכ' הפמ"ג דזה רק כשפשע ולא בשוגג. וע' רמ"א מתי מחזירין אותו.

וכ"ז נוגע בענין מפעלים ומסעדות ומאפיות שמצוי מאוד שהכשר א' מסיר ההשגחה משום שמצאו הנהגה שלא כהוגן, ותכף ומיד תוך כדי דיבור עוד ארגון כשרות מהדרין מוכן להאמין ולסמוך על בעל העסק, ונותנים השגחה.

שרץ, דאם טבעו שמגיעים הרבה ביחד, יש להחמיר יותר. ועפ"ז, נמלים יותר חמורים משאר שרצים.

סעי' י"א – נאמנות של אשה

אשה שנמצא אחר בדיקתה שרץ הנראה לעינים, כגון חומט, אסור לאכול מבדיקתה. אבל אם לא נמצאו אלא תולעים המתלעים בתוך העלים, שאינם נראים אלא לאחר שליכתן, מותר לאכול מבדיקתה.

נאמנות הבדוק

האחרונים הק' מכאן דמבואר שבעצם אשה נאמנת, ואילו בס' קכ"ז סעי' ג' כ' הרמ"א דאין האשה נאמנת בברירת דגים טמאים מטהורים.

המהרש"ל כ' דבאמת אינה נאמנת, ורק כאן נאמנת כיון שהוא קל. דוחק ואוקימתא.

הש"ך מביא תו"ח דאין המנהג כן, אלא שהנשים בודקות אפ' דברים שיש בהם טורח. ותי' הש"ך, דשאני הכא כיון דלא איתחזק איסורא ויש הרבה צדדים להקל [דרבנן] משום מיעוט המצוי או משום בריה, משא"כ בדגים. וכ"ה בכרתי.

הט"ז וחכמ"א וערוה"ש כולם ס"ל דנשים בודקות בכל אופן לכתחילה. והערוה"ש כ' דאפ' הצדיקים מניחים לנשותיהם לבדוק. ר' משה חולק ע"ז וס"ל דיש צדיקים שלא מניחים לנשותיהם לבדוק.

סימן פ"ד – דיני שרצים

ברירה, אין היתר. ולכא' ההבנה בזה, דאם אינו עושה האפשרות האחרת, ע"כ כוונתו לבטל. וע"ע בזה. ואינו ברור מהו הגדר של אפשר. וע"ע פ"ת צ"ט ז'. וע"ע בהרב וי"א אם יש לשער בכל פרי ופרי או בכללות.

הא דאמרנו למעלה שיש להוציא את הזבוב והשרץ עם כפית ח"פ, היינו משום דזה נקרא אפשר, ולכן אין כאן ההיתר של אין כוונתו לבטל.

כל נושא זה כבר נתבאר במק"א, עיי"ש בס"י צ"ט ועוד.

בסעי' י"ג מבואר דיש היתר של אין כוונתו לבטל, מהא דמותר לבשל הדבש כדי שיהיה ניתך ויכול לסננו מפני הנמלים, ולא חוששין לטעמו כי בטל, ומותר לעשות כן אע"פ שמבטל איסור, כי אין כוונתו לבטל. כ"פ הש"ך ט"ז חכמ"א וערוה"ש.

מאידך, בסעי' י"ד מותר לרקד קמח משום ספ"ס [ש"ך בשם תרוה"ד], שמא אין, ואפ' יש שמא ברחו, ועוד, אין כוונתו לבטל; ולא סגי לן בהאי טעמא לחוד. וקשה, מ"ש מסעי' י"ג.

כה"ק רעק"א בתשו' ע"ז. ועוד הק', שור הנסקל הוא בע"ח ולכן אינו בטל, ולכן כולם אסורות. וקשה, מדוע אינו יכול לקחת שור ולשחטו כמו שהיה עושה אלולי האיסור, וממילא אינו בע"ח, ובטל, ואין בו משום אמא"ל כי אין כוונתו לבטל. וכן יש להקשות על אגוזי פרך ודומיהם.

מהלך הראשון של רעק"א, וכ"ה באמת בפמ"ג [סקל"ג], באמת אין היתר של אין כוונתו לבטל, ושהיה נוהג כן גם

ואה"נ, כשכשרות הראשון לא הוסרה מחמת חסרון נאמנות אלא משיקולים אחרים [געלט], אין בעיה להכשר אחרת לתת להם השגחה. ואה"נ כשמעולם לא סמכו על הבעלים, ולא היה כאן שום רכיב של נאמנות, אלא התייחסו אליו כגוי, אין סיבה להכשר אחר לא לתת השגחה, כי אין כאן ענין של נאמנות.

אבל כשהיה איזה דרגה של נאמנות, והכשר הראשון הסיר הגשחתם כי מצאו פגם בהנאמנות, אינני יודע איך הכשר השני מוכן לסמוך על אותו איש שכבר גילה שאינו נאמן, והוא דומה לסעי' שלנו. ואם נתגלה כשקרן ורמאי, לא הייתי מיקל על נכנס ויוצא, ואולי אפ' לא על משגיח תמיד, כי כבר הוחזק שקרן ומדות רעות לא במהרה נעלמים.

סעי' י"ג וי"ד – אמא"ל

סעי' י"ג: דבש שנפלו בו נמלים, יחממנו עד שיהיה ניתך, ויסננו.

סעי' י"ד: חיטים מתולעים, מותר לטחנן. והוא שירקד הקמח לאור היום. (וכל תולעת שיראה קס, יזרקנו, והסא"ר מותר) (ת"ה).

בגדר של ההיתר, ולרפק תותים

הנה, היכא שיש איסור ניכר, א"א לטחננו ולומר שאינו מתכוון לבטל. כל הנידון כאן הוא היכא שאינו רואהו, אלא יודע שהוא שם, ואסור מדין בריה, בזה יש שאלה האם יש קולא ע"י שאינו מכוון לזה.

ועוד, אין כוונתו לבטל אינו מתיר אלא כשא"א בענין אחר, אבל כשיש עוד

סימן פ"ד – דיני שרצים

השימוש, ואין כאן משום אמא"ל כי טרם נאסר. וכן, תותים שהם מיעוט המצוי, אם היה מרסקם בלא"ה, מותר לעשות כן עכשיו, כי טרם חל האיסור על הפרי.

רעק"א מסיים בצ"ע, ולכן אין אנו יודעים כאיזה מהמהלכים יש לנקוט.

והאמת, יש כאן עוד מהלך שלישית בסוגיין, ע"פ הרא"ש [ב' י"ד] והחכמ"א [ג"כ ט'] והריב"ש והפר"ח [ס"ד כ"ז], דבאמת יש כאן מתיר גדול של אין כוונתו לבטל, ומותר לעשות ככל שהיה עושה אלולי האיסור, ואין האיסור של אמא"ל אלא לאסור לעשות דבר שלא היה עושה אלולי האיסור, דאז מעשה שלו הוא כדי לבטל את האיסור. ולא טרחו לבאר לנו איך הם מיישבים הא דשור הנסקל והוא דאגוז [א.ה. אולי למדו כמהלך השני]. רעק"א מביא כ"ז, וכ' עלה צ"ע.

ע"פ מהלך השני והשלישי, ברוקולי או שאר ירק שהוא מיעוט המצוי, מותר לבשלו אם כך היה עושה גם בלי התולעים. וכן מותר לבשל תותים וכדו' כדי להכניסם ליוגורט, כי כך היה עושה בלא"ה. וכן, מותר לעשות Smoothie או Froyo מכל מיני פירות וירקות שיש בהם חשש תולעים.

ובאמת, לפי מהלך ב' וג' מותר לעשות כן אפ' בפרי המוחזק בתולעים [כך משמע בחכמ"א], אם מרסקו, דבזה ודאי נימוחו ויש סברת אין כוונתו לבטל, אבל לא לבשלו, כי בזה יש רק ספק נימוח. ואם אינו מוחזק אלא ספק, אפ' מיעוט המצוי, מותר גם למהלך הראשון, דבספק יש גם סברת התרוה"ד, וזה מותר באין

אלולי ההיתר, ולכן בסעי' י"ד צריך ספ"ס. והא דסעי' י"ג מותר היינו משום דאדרבה, בא להוציא האיסור. כלומר אין היתר של אין כוונתו לבטל, אבל יש היתר כשבא להסיר את האיסור. כוונה היפכית. כמהלך זה נקט ר' אלישיב וקובץ תשובות פ"ד, והנצי"ב [משיב דבר א' כ"ח].

עפ"י מהלך זה, אינו יכול לקנות תותים שיש בהם מיעוט המצוי של תולעים, ולרסקם ולומר שהיה עושה כן בלא"ה, דאי"ז מתיר.

עוד תי' רעק"א, וכן ביאר הגרש"ק בטוב טעם ודעת, מובא בדרכ"ת, הא דשור הנסקל ואגוזי פרך, עד שישחוט או ירסק, יש כאן אלף פרות ואגוזים שכולם אסורים, וממילא א"א לטעון שנוהג כהרגלו, כי הוא לוקח דבר של איסור ומבטלו. משא"כ הא דסעי' י"ג, איירי כשהנמלים בתוך הדבש, וטרם אסרו את הדבש, אלא כשבא להסיר הנמלים, בשעת הבישול טעם הנמלים יכנס להדבש, אבל לפני הבישול עדיין אין כאן טעם של איסור בתוך הדבש, וע"ז יכול לומר שאין כוונתו לבטל מועיל כדי שלא יהיה אסור למנוע האיסור מלחול.

ועפ"י"ז, סעי' י"ג מותר כי עדיין אין כאן איסור. וכן סעי' י"ד מותר מטעם הכי כי החיטים טרם בלעו שרצים, אלא הם מעורבים שם, והא דהתרוה"ד הביא ספ"ס, היינו להרבות טעמים להקל, והאמת דסברת אין כוונתו לבטל הוא מספיק להתיר.

ועפ"י"ז, כשיש לפניו שקית של תבלינים מתולעים, מותר להכניס השקית לתוך התבשיל, ולהסירו בגמר

סימן פ"ד – דיני שרצים

ולכן, על ההכשר לכתוב 'לריסוק בלבד' אם היית עושה כן גם אילולי השאלה של תולעים'.

ועוד, יש הכשרים שכותבים 'לריסוק בלבד', ויש שכותבים 'לריסוק או לבישול בלבד'. ולכא' בישול שזה לריסוק, ושניהם אינו מותר כדרך הנתבאר, ואינני יודע מדוע יש אלו שהגבילו לריסוק ולא לבישול.

ויש הבדל בין בישול לריסוק רק היכא שהוא מוחזק, דבריסוק אין כאן חשש בריה, ואילו בבישול יש כאן רק ספק א' ולא ספ"ס.

כגון, ברוקולי שהוא מיעוט המצוי, שהוא ספק, ובישולו, יש כאן ספ"ס. ואם מבשלו לא כדי להסיר התולעים אלא כי כך הוא הכנתו, מותר.

הנה, מצינו הרבה דעות דס"ל דכל שאין כוונתו לבטל זה סגי להתיר אפ' בלי שאר החשבונות שהרחבנו עליהם. ע"ע מ"ב תנ"ג לגבי חיטים מקצתם חמוצים. וע"ע פר"ח י"ח, פנים מאירות ל"ה, ש"ך כאן בחיטים, קיצשו"ע מ"ו ל"ח, דרכ"ת, שב יעקב, חכמ"א נ"ט ט', ערוה"ש פ"ו וצ"ט כ"ט, ועוד.

ואמרו כן אפ' על מוחזק, כל שעושה כאילו היה עושה בלי האיסור, ולא צירפו ספיקות, או כוונה היפכית, או שאר הצדדים שהבאנו. ורק החמירו כשאפשר בענין אחר, דזה כאילו כוונתו לבטל, אבל כל שאין אפשרות אחרת, מותר. ומה נקרא 'אפשרות אחרת' אינו ברור.

ולאור דעות אלו, לכא' היה מותר לקנות תותים רגילים לטחון, כשהיה טוחן בלא"ה. אבל ברוקולי אינו סגי לבשל, כי

כוונתו לבטל, וכמש"כ התרוה"ד והשו"ע בסעי' י"ד.

אמנם, אם אפשר בענין אחר, כגון לשטוף הפירות והירקות, אין היתר של אין כוונתו לבטל, ולכן יש לעשות ככל האפשר. וכמש"כ למעלה, אין גדר ברור לזה.

והא דיש הכשרים הכותבים על כל מוצר דראוי לבדוק לפני השימוש, ולא מבארים איך לבדוק, עבור מה לבדוק, ואין לבדוק דבר שאין בו חורים וסדקים; אינני יודע התכלית לכתוב כן.

הנה, מצוי אצלנו בחנויות פירות וירקות שבדרך כלל מתולעים, אבל אלו יש להם הכשר, וכתוב 'לריסוק בלבד'. ההסבר לזה, הוא דיש להם גידול ויבול מיוחד שאינו מוחזק אלא מיעוט המצוי, וכיון שמרסק, זה ביטול על דבר שאינו מוחזק, ואין כוונתו לבטל, דומה לציוורו של התרוה"ד.

אמנם, אם הקונה צריך תותים מרוסקים, ולצורך זה קונה התותים, אה"נ יש כאן החשבון של התרוה"ד, אבל אם הוא רוצה תותים, ורואה בהכשר שמותר רק לרסקם, וממילא מרסקם כדי 'לקיים' דברי ההכשר, וכדי שיכול לאכול תותים, לכא' לא שייך לומר על זה אין כוונתו לבטל, דהיה אוכלם כמות שהם, אלא שאינו יכול, ולכן מרסקם כדי לבטל התולעים, וזה מבטל איסור לכתחילה.

וכן, מי שקנה תותים לאכול כחתיכות גדולות, ואז שם לב למה שכתוב על האריזה, ומחמת כן מרסקם, זה מבטל איסור לכתחילה.

סימן פ"ד – דיני שרצים

אינו מיקל בספק, ואין כוונתו לבטל. גם הש"ך מבואר שיש להקל בספק.

לאור כל האמור, ודאי ישתדל לנקותם ככל האפשר, ואז הוא בגדר ספק, וממילא יש קולות שונות.

י"ל"ע, אמרנו דכל שאינו מוחזק, ואין כוונתו לבטל, מותר לעשות כמו שהיה עושה בלי האיסור, כגון לרסק. ועפ"י לכאז', כשיש לפניו פרי כגון תותים שאינם מוחזקים בתולעים אך יש מיעוט המצוי, הרי הלעיסה הוא כטחינה, ויש להניח שהבריה שבו יתרסק או לכה"פ נימוח ויחסר אבר בזמן שהוא בולע, ולכן לכאז' היה נראה דשרי לאכול תותים שלמים שאינם מוחזקים, כמו שמותר לטוחנם.

ובאמת כך מבואר מדברי החזו"א בסי' י"ד. הרב וי"א מציין לדברי הגרש"ז במנח"ש דיש לשער בשעה שנכנס לתוך פיו, ואז טרם נתרסק, ואין לשער ע"פ בזמן בליעה. והמעייין שם בהגרש"ז יראה דהיינו רק בדבר הטעים, דיש איסור בטעמו, אבל בדבר המאוס, בזה משערין מזמן הבליעה.

ואע"פ שהלעיסה הוא כמו בישול, והשו"ע התיר רק בדיעבד ולא לכתחילה, הא זה משום האיסור של אמא"ל, אבל בספק שרי, וכמש"כ, ולכן לכאז' שרי. וי"ל"ע, במה טעינו, דלכאז' זה חשבון טוב, אבל לכאז' ריהטא דסוגיא הוא דלא בזה. וצ"ע.

מעשה דשבועות, ט"ז סק"ז: יל"ע, מדוע לא אמרי' לא מחזקין ריעותא ממקום למקום.

אי"ז אלא ספק א' שמא נימוח, ואינו מותר אלא כשאינם מוחזקים בתולעים, ואז יש ספ"ם, ומותר [לכתחילה?].

וב"ז דמהני אינו מוחזק לעשותו שאלה של דרבנן, היינו רק כשהוא בגדר של תערובת, והוא שאלה של בריה, אבל היכא שאינו נחשב תערובת, אלא נחשב ניכר, כהחת"ס לגבי ס"ת [ע' חכמ"א נ"א א', חת"ס רע"ז, מובא בפ"ת, והחזו"א, שהרחבנו עליהם במק"א] אינו שאלה של תערובת אלא איסור ניכר.

אמנם, ע' צמח צדק [ה' ע'] דבר שהוא טירחא מרובה למצוא, נחשב בגדר של תערובת. וזה דלא כהנ"ל. וע' בהרב וי"א שמביא מח' בזה, ודעת ר' אלישיב והגרש"ז א בזה.

ועל הצד להקל, להחשיב דבר שקשה למצוא כמעורב, נמצא לפי דברי רעק"א שהבאנו למעלה לגבי שור הנסקל, נמצא שעכשיו אסור לטחוננו, כי עכשיו כולו אסור מדיני תערובת, משא"כ להסברא שמחמיר. וע"ע בזה.

בעיקר הענין של אמא"ל לגבי ספק איסור, כ' החזו"ד [סי' צ"ב סק"ז], מובא בבדה"ש [סי' צ"ט], דיש ב' מיני ספק. יש ספק אם הדבר שנתערב מותר או אסור, וזה נחשב ספק החמור, ואין לזה הקולות של אמא"ל. אבל היכא שהספק הוא האם יש כאן איסור בכלל, שמא לא נפל, שמא אין, בזה הארכנו לומר שאין כאן איסור אמא"ל.

החכמ"א [מ"ד ד'] מיקל באמא"ל בספק. ועמש"כ למעלה בשם התרוה"ד, ובביאור דבריו. ואם נצרף אין כוונתו לבטל, זה קילו עוד יותר. הפמ"ג [ס"ט ז']

סימן פ"ד – דיני שרצים

עוד יל"ע, המח' ט"ז והש"ך בנקוה"כ לגבי ספ"ם, אולי תולה על הא דספ"ם אם הוא מדין רוב או מדיני ספיקות. וע"ע בזה.

סעי' ט"ו, אין לי מושג בהמציאות של השו"ע. המרדכי מיקל כיון שאינם פרים ורבים [ולכן מותר לאכלם], והגר"א התירם בשחיטה. הטור ושו"ע אסרו משום שרץ הארץ, והאו"ה כ' דזה שרץ העוף, וערוה"ש מחמיר כשניהם.

צימוקים, ע' ט"ז, ובית שלמה, ושבה"ל, וכ' ר' בעלסקי שמנהג העולם להקל. ורואים מדברי הני רבוותא שהמנהג הוא גם לעשות רעש מזה, ושבעל נפש יחמיר בכל אופן.

זבוב פרח לתוך מרק ירקות, והיתה כוונתה לטוחנו בלא"ה, לפי"ד מותר, כי אין כוונתו לבטל. ואע"פ שהוא מוחזק, מ"מ א"א בענין אחר, ועוד, אולי אינו בריה כבר, כגון אם היה רותה, וכדו'. וכ"ש דכיש ספק אם הוא באמת שם.

וע' באורל"צ שהיקל לטחון מרק שפרח לתוכו זבוב, אפ' אם לא היה טוחן בלא"ה. וק', הא זה מבטל איסור לכתחילה, בכוונה לבטל, במוחזק. וצ"ע.

סעי' ט"ז – תולעים בדגים

כל תולעים הנמצאים בבהמה, בין שהם בין עור לבשר בין שהם במעיה, אסורים. והנמצאים בדגים במעיהם, אסורים; בין עור לבשר או בתוך הבשר, מותרים. (ואפילו פירקו קלת וחזרו, מותרין, כי כן רביתיהו לפרוש קלת ולחזור) (הגהת שערך דורא).

והא דאסרינן, דוקא דמחיים, אבל הגדילים בבשר אחר שחיטה, או בדגים וגבינה, מותרים, כל זמן שלא פירשו. הלכך תולעים הנמצאים בקערה, שנפלו מן הבשר, מותרים לדעת המתירים, והוא שפירש מת. ולא חיישינן שמא פירשו מחיים חוץ לחתיכה, דמסתמא אותם שפירשו מחיים נפלו כשהדיחו הבשר. ויש מי שאוסר התולעים המתהווים לאחר שחיטה מכל דבר הטעון שחיטה. הגה: ונהגו להקל, כסדרא הראשונה (ע"פ מרדכי דפרק אלו טריפות). עוד נוהגים בתולעים של גבינה לאכלן, אף על פי שקופצין הנה והנה על הגבינה. אצל אס פירשו לגמרי, אוסרים אותן (מהרא"י וזארוך כמ"א דין י'). מיהו אם נתערבו צאצא מאכל, ולא יכולין להסירן משם, אין אוסרין המאכל, כי יש מתירין אותם בכל ענין (או"ה קס). וטוב להחמיר במקום שאין הפ"מ (עד"מ).

ביאור הענין

בגמ' מבואר דקוקיאני בבהמה אסור, אבל בדגים מותר כי אינם ניתנים ע"י שחיטה, ולכן אין להם איסור אבר מן החי.

הדרכ"ת כ' דעוף הוא כבע"ח לענין זה, הואיל וטעון שחיטה.

בראשונים יש ב' מהלכים בגמ'. רש"י ותוס' למדו דכל מה שבאה מעלמא, אסור כשנמצא בתוך הדג, אבל אלו שגדלו בתוך הבשר, מותרים. ובבשר, אם נתהוו מחיים, אסורים, ואם לאחר שחיטה, מותרים.

סימן פ"ד – דיני שרצים

ובשטיפה. וזה תולעת שאסור לדברי הכל.

הבלגן הוא לגבי התועלים בשר, 'אניסאקים' Anisakis שהמדע לימד אותנו שאינם גדלים בהבשר אלא הדג בולע ביצה קטנה או דג קטן, והתולעת עושה את דרכו מהמעיים להבשר, וממילא, טענו המחמירים דאי"ז התולעת שגדל בבשר, אלא מהמעיים, ואסור לדברי הכל.

הרב וייא מביא דעות בזה, ומחלוקות במציאות [כמח' רמב"ם וראשונים], והאם העיקר הוא שנמצא בהבשר או שהעיקר הוא שלא באה מעלמא.

[א.ה. ע"ע במחזה אליהו ח"ב סי' ל"ז ול"ח באריכות נפלאה להגאון הרב יצחק טוביה וייס זצ"ל שביאר הסוגיא לאורך ולרוחב, והוכיח מעל שום ספק שמותר. ומטענותיו, הרי זה המציאות שתיאר חז"ל, ואין להעלות על הדעת שנשתנה המציאות עד כדי שלא נמצא שום מציאות כזה בזמננו, אלא יש מציאות אחרת דומה לחלוטין להמציאות שחז"ל עסקו בו, למעט פרט אחת. כי לא אומרים נשתנה הטבע אלא לענין להגדיל או לקטן, להרחיב או להקטין, להקדים או לאחר, אבל לא להפסיק ולייצר מציאות חדשה.

כפי הבנתי, עיקר ההיתר שם הוא מחמת שהביצה נעשה נראה לעינים רק כשהוא בבשר.

עוד כ' שם, אם באת להחמיר בזה, ע"כ גם לענין הערינג יש להחמיר, כי המציאות שזה. כלומר, אין אף רוצה לאסור את זה. ועוד, מהא דישאל אכלו

הרמב"ם ס"ל דבבהמה ודאי אסורה, ואינו מותר אלא אלו שגדלים בבשר הדג לאחר מיתה. המגיד משנה פי' דכל שנמצא בתוך הבשר מחיים, ע"כ הגיע מעלמא. אבל רש"י ותוס' ס"ל דיתכן דגים עם תולעים בבשר בחיים שאינם מעלמא.

השו"ע הביא רש"י ותוס' כסתם דעה, והרמב"ם כיש מי שאומר. הרמ"א כ' דנהגו להקל כסברא ראשונה. וכ"פ אבנ"ז וערוה"ש.

אלו שאסורים בבהמה, האם הוא משום אמ"ה או משום שרץ. פמ"ג כ' דזה אמ"ה, וחזו"א י"ד ס"ל דזה שרץ. ויש כמה נפק"מ בזה, כגון למכור לגוי, ומלקות, ובן פקועה. [לכאן הדבר היה ראוי להיות מח' אמוראים!] מהערוה"ש מבואר דס"ל דיש כאן בריה חדשה של אמ"ה שאסור למכור לגויים.

לדעת הרמב"ם, להפמ"ג, יש כאן איסור אמ"ה משמת. האבנ"ז כ' דזה אסור משום נבילה. החזו"א ס"ל דזה שרץ.

הגבינה שהשו"ע מתיר אע"פ שיש בו תולעים, מהו לאכלו בשבת. הדרכ"ת [קפ"ט] כ' דזה נטילת נשמה כלאחר יד. אמנם, מסתימת השו"ע ונו"כ משמע שזה מותר לאכילה בכל אופן.

עיקר השאלה כאן הוא בענין התולעים הנמצאים הדגים שלנו. והנה, התולעים בהמעיים ודאי אסורים, ולכן צריך לוודא במשנה זהירות שלא יחתכו קרבי הדגים באופן שתולעים אלו יגיעו לבשר, דכשיגיעו לבשר מיד הם נטמנים בתוכו, ואינו ברור שיורדים בקלות

סימן פ"ד – דיני שרצים

הנוד"ב, וכ"ה בחזו"א ור' משה, ס"ל
דכל שהוא לרפואה אין בו אחשביה.
וכלשון ר' משה דדעתו על הסמים.

וכ"ז הוא דלא כשאגת אריה [ע"ה]
דס"ל דכל שהוא דרך הפה הוי מעשה
אכילה.

לפי דעת רוב הפוסקים, הרמ"א שציין
הש"ך אינו עוסק בדבר שאין בו
אחשביה, ואינו עוסק בדבר הכולע
לצורך רפואה, ולכן כדורי ג'ל לא שייך
למיחש לאחשביה. ואפ' אם הרמ"א שם
דיבר על רפואה, הנ"מ בדבר שהוא
אוכל, אבל לא שרץ השרוף, וכ"ש על
כדור ג'ל.

וע' גר"ז [תמ"ב כ"ב], ואינו ראייה נגד
הנ"ל, דהא איירי בבריא.

וע"פ זה, כל שלוקח ויטאמינים או
תרופות והכדור הוא כדור ג'ל, אי"צ
לחוש, ומותר לקחתו, ולא שייך אחשביה
על תרופה כלל, ואי"צ לסבול לקחת סוג
האחר שכואב לו בבליעתו.

את זה במשך כל הדורות, וגם עכשיו לא
ראינו מי שנזהר מזה, ע"כ מנהג העולם
הוא להקל.

סעי' י"ז – שרץ שרוף

שרץ שרוף, מותר לאכלו משום
רפואה, דעפרא בעלמא הוא.

אחשביה

הש"ך מציין לסי' קנ"ה דמבואר
דאיסורי דאורייתא מותר רק במקום
סכנה, ואיסורי דרבנן מותר במקום חולה
כשהוא שלא כדרך אכילתה. והרמ"א כ'
כ' דאין לעשות כן כשיש תרופה אחרת,
ויש להמתין על תרופה כשרה. וע"ע
במ"ב סי' תס"ו לגבי חמץ על המכה,
דשלא כדרך הנאתה מותר אפ' בחולה
שאיב"ס, וע"ע שם שעה"צ סק"ו.

והנוגע לענייננו, כדורי ג'ל שיש כסוי
להתרופה עשויה מג'ל להקל על הבליעה
והעיכול, ויש חשש שעשויים מג'למין
מבהמה לא כשרה. ולכאור', לאור האמור
כאן במקום חולה שרי, אך אם יש תרופה
אחרת אסור, ויש להמתין על תרופה
כשרה.

אמנם, היד אברהם כאן כ' דהא דאסור
שלא במקום חולה וכשיש תרופה אחרת,
היינו משום 'אחשביה', אבל כל שלוקח
כתרופה ושלא לאכילה, לא שייך
אחשביה.

הכת"ס [קיא] מחלק בין בריא לחולה
האם יש אחשביה בתרופה.